

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПОВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З-ЗАКОРДОНУ:
ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЇ
(методичні рекомендації)**

Дніпро 2017

УДК 342.9(477)
ББК 67.9(4 УКР) 301

*Рекомендовано Науково-методичною радою
ДДУВС 23.03.2017, протокол № 7*

Авторський колектив: *Людвік В.Д.* – доцент кафедри кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; *Мислива О.О.* – старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; *Філяніна Л.А.* – доцент кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент.

Рецензенти:

Обушенко О.М. – заступник командира полку патрульної служби поліції особливого призначення «Дніпро-1» ГУНП у Дніпропетровській області, полковник міліції, доктор юридичних наук, професор;

Школа С.М. – доцент кафедри адміністративного і кримінального права Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара кандидат юридичних наук, доцент.

О-64 Організація повернення постраждалих від торгівлі людьми з-закордону: питання правового регулювання та правореалізації: методичні рекомендації / В.Д. Людвік, О.О.Мислива, Л.А. Філяніна – Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2017. – 71 с.

На підставі аналізу міжнародно-правових норм, законодавства України, практики діяльності Національної поліції України викладено правові, теоретичні та організаційні засади повернення в Україну осіб, що постраждали від торгівлі людьми.

Для здобувачів вищої освіти та практичних працівників Національної поліції України, інших правоохоронних органів, органів виконавчої влади, місцевого самоврядування.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З-ЗАКОРДОНУ.....	8
РОЗДІЛ II. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З-ЗАКОРДОНУ	13
Форми торгівлі та експлуатації людьми.....	14
Ідентифікація особи як потерпілої від злочину (торгівлі людьми).....	20
Алгоритм встановлення статусу особи, котра стала жертвою торгівлі людьми	21
Базові положення комунікації з жертвами від торгівлі людьми.....	24
РОЗДІЛ III. ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕЯКИХ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТРАФІКІНГУ.....	25
Діяльність правоохоронних органів у попередженні злочинів пов'язаних із торгівлею людьми.....	25
Роль закордонних органів зовнішніх зносин України в організації повернення постраждалих від торгівлі людьми.....	36
Співробітництво правоохоронних органів з використанням можливостей міжнародних урядових та неурядових організацій.....	40
Організація повернення із-за кордону дітей, які постраждали від торгівлі людьми.....	44
Алгоритм послідовності дій потерпілої особи від торгівлі людьми за кордоном.....	50
Перелік документів необхідних для отримання посвідчення особи на повернення в Україну.....	52
ДОДАТКИ	
Заява про надання статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.....	53
Довідка про звернення іноземця або особи без громадянства щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.....	54
Довідка про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.....	55
Пам'ятка для особи, яка постраждала від торгівлі людьми.....	57
Інформація щодо осіб, які постраждали/потерпіли від торгівлі людьми.....	58
Заява про сприяння поверненню дитини відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.....	59
Заява про забезпечення реалізації права доступу до дитини	

відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.....	63
Заява-анкета про оформлення посвідчення особи на повернення в Україну.....	67
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЩОДО БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	69
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ ЩОДО БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИНАМИ, ПОВ'ЯЗАНИМИ З ТОРГІВЛЕЮ ЛЮДЬМИ.....	71

ВСТУП

Одним із пріоритетних напрямків розвитку будь-якої держави є забезпечення прав і законних інтересів громадян України де б вони не знаходилися. Права людини є основою суспільних відносин та всіх аспектів гуманітарної діяльності. Міжнародне право розглядає торгівлю людьми як один із серйозних злочинів, що призводить до тривалого порушення прав потерпілих. Нажаль у XXI столітті міжнародне співтовариство не змогло подолати цю проблему бо сучасність диктує свої умови життя і експлуатації людської праці. Торгівля людьми це сучасний прояв рабства, що може проявлятися у продажу, купівлі особи з метою її експлуатації, причому не обов'язково пов'язаної з наданням сексуальних послуг. Тяжкий труд і низька його оплата, а також безробіття спонукає громадян України шукати високооплачуваної праці або хоча б нормальних її умов в інших регіонах держави, а то і закордоном.

Міжнародна організація з міграції (далі – МОМ) створена у 1951 р. з метою забезпечення міжнародного співробітництва у вирішенні міграційних питань, надання гуманітарної підтримки біженцям і внутрішньо переміщеним особам. Одним із головних напрямків співробітництва МОМ з державами-учасницями це організація діяльності щодо протидії торгівлі людьми.

В рамках міжнародної співпраці України з міжнародними організаціями 03.12.1999 р. була укладена Угода між Кабінетом Міністрів України та Міжнародною організацією з міграції щодо статусу Міжнародної організації міграції в Україні та співробітництва у сфері міграції; 14.09.2005 р. Угода про співробітництво між МВС України і Міжнародною організацією з міграції; 01.04.2005 р. Угода про співробітництво між Адміністрацією Державної прикордонної служби України і Міжнародною організацією з міграції; 15.09.2011 р. Угода про співробітництво між Міністерством соціальної політики України та Представництвом Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні.

На сьогодні Україна і Міжнародна організація з міграції здійснює широкомасштабне співробітництво при наданні допомоги жертвам торгівлі людьми і сексуальної експлуатації, а також повернення громадян на територію нашої держави. Так на території України Представництво МОМ реалізує Програму протидії торгівлі людьми в межах якої проводить комплексну роботу по запобіганню і протидії даному виду злочину, а також разом з державними установами та іншими міжнародними організаціями надає допомогу постраждалим від торгівлі людьми¹.

Повернення жертви від торгівлі людьми не завжди є найкращим і найбажанішим для постраждалих. Приймаючи до уваги природу торгівлі

¹ Представництво МОМ в Україні вул. Михайлівська, 8, Київ, Україна, 01001 тел: (044) 568 50 15; факс: (044) 568 50 16 E-mail: iomkievcomm@iom.int

людьми повернення постраждалих починається з виявлення, переспрямування, а потім вже повернення і реінтеграції цих осіб. Інколи деякі потерпілі внаслідок побоювань переслідувань або загрози своєму життю, здоров'ю чи свободі в державі призначення не бажають повертатися. В такому випадку компетентні органи повинні вирішити питання про організацію надання притулку, спеціальної програми захисту свідків або набуття іншого статусу, що забезпечить людину від зазіхання на її особисті права. Значну увагу репатріації приділяють Міжнародна організація з міграції спільно з державними органами і громадськими організаціями. Не існує універсального варіанту конкретних заходів щодо процедури повернення постраждалих від торгівлі людьми, оскільки кожен окремий випадок торгівлі людьми, а також повернення особи потерпілої від даного злочину, необхідно розглядати індивідуально.

Ці методичні рекомендації визначають порядок організації повернення постраждалих від торгівлі людьми з-за кордону національними компетентними органами відповідно до визначених законодавством повноважень.

Терміни, які використовуються у методичних рекомендаціях, вживаються у значенні, наведеному в міжнародно-правових актах і національному законодавстві України, що регулюють питання протидії торгівлі людьми:

боротьба з торгівлею людьми – система заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності;

захист осіб, які постраждали від торгівлі людьми – система заходів з відновлення прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

повернення в Україну громадян України, які постраждали від торгівлі людьми – комплекс заходів, спрямованих на організацію повернення громадян України, які постраждали від торгівлі людьми на території іншої держави, на територію України;

попередження торгівлі людьми – система заходів, спрямованих на виявлення та усунення причин і умов, що призводять до торгівлі людьми;

протидія торгівлі людьми – система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми;

процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми – комплекс заходів, під час яких уповноважена особа на підставі отриманої інформації та її аналізу порівнює елементи вчиненого щодо особи діяння з визначенням торгівлі людьми, оцінює ймовірність вчинення щодо особи такого діяння та робить висновок, що така особа є особою, яка постраждала від торгівлі людьми;

торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є

людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином;

репатріація – повернення в державу громадянства, постійного проживання або походження особи, яка в силу різноманітних обставин опинилася на території іншої держави відповідно до умов міжнародного договору;

виявлення особи, яка постраждала від торгівлі людьми (жертви торгівлі людьми), – з'ясування інформації, яка дає підстави вважати, що певна фізична особа постраждала від торгівлі людьми;

країна походження – країна, громадянином якої є фізична особа, або країна місця проживання або перебування для особи без громадянства;

особа, яка постраждала від торгівлі людьми, – будь-яка фізична особа, яка стала об'єктом торгівлі людьми і визнана такою відповідно до національного законодавства.

РОЗДІЛ І. ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З-ЗАКОРДОНУ

Сучасне національне законодавство України дозволяє комплексно вирішувати питання щодо протидії, боротьби, забезпечення постраждалих від торгівлі людьми як на внутрідержавному так і на міжнародному рівні.

Торгівля людьми є однією з міжнародних проблем, що не може бути вирішена державою самостійно. Нормативно-правову основу протидії торгівлі людьми складають міжнародно-правові акти та національне законодавство України. Необхідну підтримку і захист гарантують держави, що ратифікували Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколи до неї, всім постраждалим від порушення прав людини без будь-якої дискримінації. Отже, для забезпечення допомоги постраждалим від торгівлі людьми світовим співтовариством розроблена низка міжнародних документів.

*Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами 1949 р.*² визначає, що проституція це такий вид суспільно небезпечного діяння, що супроводжується таким злом як торгівля людьми є несумісною з гідністю і цінністю людської особи, загрожує добробуту людини, сім'ї і суспільства, навіть за згодою особи, як займається такою діяльністю. Конвенція зобов'язує держави-учасниці притягати до відповідальності кожного, хто для вдоволення похоті іншої особи: зводить, умовляє або спокушає з метою проституції іншу особу, навіть за згодою цієї особи; експлуатує проституцію іншої особи, навіть за згодою цієї особи, або кожного хто: утримує будинок розпусти чи управляє ним або свідомо фінансує чи бере участь у фінансуванні будинку розпусти; здає в оренду або наймає будівлю чи інше місце, або частину такого, знаючи, що вони будуть використані з метою проституції третіми особами. Відповідно до ст.8 даної конвенції цей вид злочину тягне за собою видачу і на нього поширюється будь-який договір про видачу злочинців. Процедура екстрадиції проводиться на основі міжнародних договорів і у відповідності до національного законодавства до якого звернена допомога про видачу.

Водночас, в державах в яких діє принцип не видачі власних громадян, особи, котрі вчинили такий злочин, підлягають переслідуванню і покаранню судом власної держави.

Разом з тим, держави-учасниці Конвенції зобов'язуються:

а) вживати чи заохочувати всі необхідні заходи по боротьбі з проституцією та по поверненню і пристосуванню жертв проституції до нормальних соціальних умов;

б) з метою унеможливлення торгівлі людьми яка має на меті

² Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами, прийнята на IV сесії Генеральної Асамблеї ООН 2 грудня 1949 року (набрала чинності 25.07.51), Українська РСР стала її учасницею 1 квітня 1958 року.

проституцію держави домовилися вживати заходів для відповідного оповіщення населення про небезпеку згаданої торгівлі; вживати всіх необхідних заходів з метою повідомлення відповідних властей про прибуття осіб, які, за наявними відомостями *prima facie*, є головними винуватцями, співучасниками або жертвами цієї торгівлі;

в) відповідно до умов, встановлених національним законодавством, але не скасовуючи цим переслідування за вчинення такого правопорушення проводити репатріацію бідуючих осіб, які стали жертвою міжнародної торгівлі людьми, що мають на меті проституцію, а також вживати необхідних заходів по наданню їм тимчасової допомоги і підтримки.

Репатріація проводиться після двосторонньої домовленості між державою перебування і державою призначення про особистість і громадянство репатрійованої особи місце і дату її прибуття за кордон. Кожна держава-учасниця Конвенції на шляху слідування репатрійованої особи сприяє її проїзду. У випадку коли репатрійована особа або її рідні, чоловік, опікун не можуть самі відшкодувати витрати по репатріації до кордону, порту відправлення або аеропорту, найближчого до держави походження, витрати на себе бере держава в якій така особа проживала, а решту пов'язаних з цим витрат бере на себе держава походження.

*Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р.*³ головною ціллю якої є захист прав людини – жертв від торгівлі людьми, розробка належних механізмів із захисту і допомоги потерпілим від торгівлі людьми, з одночасним гарантуванням гендерної рівності.

Відповідно до цієї Конвенції держави повинні вживати всіх заходів, необхідних для дотримання прав жертв, їх захист фізичного, психологічного і соціального стану. Конвенція наголошує, що особи котрі є потерпілими від торгівлі людьми знаходяться у вразливому психологічному стані, тому необхідно приділяти особливу увагу їх загальнолюдським потребам. Так, ст. 12 Конвенції визначає необхідність допомоги жертвам торгівлі людьми в їх фізичній, психологічній, та соціальній реабілітації, що включає в себе: рівень життя, здатний забезпечити їх належним й безпечним житлом, психологічною й матеріальною допомогою, доступом до швидкої медичної допомоги; послуги з письмового й усного перекладу, у випадку потреби; поради та інформування, особливо стосовно їхніх законних прав і послуг, які їм можуть бути надані мовою, яку вони розуміють; допомогу у представленні, а також урахуванні їхніх прав та інтересів на відповідних стадіях кримінального переслідування правопорушників; доступ до освіти для дітей.

Така допомога надається без висунення будь-яких додаткових умов, наприклад, виступати в ролі свідка.

Відповідно до ст. 15 Конвенції кожна держава-учасниця гарантує

³ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 03.05.05 р. (ратифікована Законом України від 21.09.10 р.)

жертвам торгівлі людьми, починаючи з їх першого контакту з компетентними органами доступ до інформації про відповідні судові й адміністративні процедури, мовою яку вона розуміє; передбачає у національному законодавстві право на одержання жертвою правової допомоги і безкоштовної правової допомоги на умовах передбачених внутрішнім законодавством, а також отримання компенсації від правопорушників чи за умовами національного законодавства, наприклад шляхом заснування фонду відшкодування жертвам або за допомогою заходів чи програм, спрямованих на соціальну допомогу й соціальну інтеграцію жертв, які можуть фінансуватися за рахунок коштів, отриманих від впровадження заходів, спрямованих на соціальну допомогу і інтеграцію.

Особи котрі постраждали від торгівлі людьми, втекли і можуть дати свідчення проти злочинців наражаються з боку експлуататорів на певні ступені загрози їх життю і здоров'ю.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 16.05.2005 р. (далі – Конвенція РЄ 2005 р.), була ратифікована Україною 21.09.2010 р. Так, відповідно до даної конвенції під «торгівлею людьми» розуміють – найм, перевезення, передачу, приховування або одержання осіб шляхом погрози або застосування сили чи інших форм примусу, насильницького викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або безпорадним станом або наданням чи отриманням плати чи вигоди для досягнення згоди особи, яка має владу над іншою особою, для експлуатації.

Експлуатація в свою чергу включає в себе, принаймні, експлуатацію проституції інших осіб чи інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство чи подібну до рабства практику, поневолення або вилучення органів.

Водночас, Конвенція РЄ 2005 р. трактує визначення дефініції «дитина» – будь-яка особа віком до 18 років і «жертва» – будь-яка фізична особа, що є об'єктом торгівлі людьми.

*Європейська конвенція по відшкодуванню збитків жертвам насильницьких злочинів 1983 р.*⁴ визначає категорії потерпілих від злочину осіб, котрим держава повинна відшкодувати збитки у разі неможливості їх відшкодування з інших джерел. До таких потерпілих відноситься особи: котрим у результаті навмисних насильницьких дій було завдано серйозну шкоду фізичному стану чи здоров'ю або знаходилися на утриманні особи яка загинула в результаті скоєння злочину. Разом з тим, на державу покладається обов'язок щодо відшкодування шкоди завданої злочинцем у випадку неможливості притягнення злочинця до судового переслідування чи покарання.

Конвенція визначає коло потерпілих осіб від злочину котрим виплачується компенсація шкоди державою на території якої було скоєно злочин, а саме це є громадяни держав-учасниць конвенції та громадяни всіх держав-учасниць Ради Європи, які постійно проживають на території

⁴ Конвенція у 2005 р. була підписана Україною але до цього часу не ратифікована

держави де було скоєно злочин.

Режим і розмір відшкодування шкоди визначається відповідно до завданих збитків і має верхню і нижню межу покриття.

Компенсація повинна покривати в залежності від випадку такі частини збитків, як:

- втрата заробітку;
- витрати на ліки та госпіталізацію;
- витрати на поховання;
- у випадку наявності у потерпілої від злочину особи, яка померла утриманців – відповідного грошового утримання.

Відшкодування збитку може бути зменшено або скасовано:

- з урахуванням фінансового становища потерпілого;
- у зв'язку з поведінкою жертви або запитуючої особи до, під час, чи після злочину або у зв'язку із завданою шкодою;
- якщо потерпілий або запитуюча особа причетні до організованої злочинності чи перебувають у складі організації, що займається злочинною діяльністю;
- у випадку, коли повна або часткова компенсація не відповідає принципам справедливості і суспільного порядку.

*Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками й дітьми і покарання за неї*⁵. Даний протокол доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. Держава у відповідних випадках, на скільки дозволяє внутрішнє законодавство, забезпечує захист особистого життя й особи жертв торгівлі людьми шляхом:

- забезпечення конфіденційності під час провадження, що стосується торгівлі;
- надання належного притулку;
- консультативної допомоги та інформації, що стосується юридичних прав потерпілих від торгівлі людьми зрозумілою для них мовою;
- визначення відповідних компенсації за заподіяну шкоду;
- гарантування медичної, психологічної і матеріальної допомоги;
- працевлаштування, освіти і професійної підготовки.

Така допомога надається державою спільно з неурядовими організаціями⁶, іншими відповідними органами й іншими елементами громадянського суспільства.

План дій Організації з безпеки і співробітництва в Європі по боротьбі з

⁵ Протокол підписано Україною 15.11.2000 р., ратифіковано Законом України від 04.02.2004 р., набув чинності для України 21.05.2004 р.

⁶ Наприклад, спеціалізованою установою, діяльність якої направлена на надання комплексу соціально-реабілітаційних послуг і організацію надання медичної допомоги постраждалим від торгівлі людьми для виведення їх з кризисного психологічного стану є «Ла Страда – Україна» міжнародний жіночий правозахисний реабілітаційний цент для потерпілих від торгівлі людьми.

торгівлею людьми містить рекомендації щодо забезпечення захисту і допомоги потерпілим від торгівлі людьми, а саме:

- систематичного збору інформації і обміну досвідом у забезпеченні ефективного захисту і допомоги потерпілим;
- прийняття відповідного законодавства держав-учасниць для створення підґрунтя для надання допомоги і захисту потерпілим;
- створення на національному рівні механізмів взаємодії для виконання зобов'язань із захисту потерпілих від торгівлею людьми;
- розробка індикаторів для виявлення постраждалих;
- забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів до компетенції яких належить здійснення заходів із виявлення та допомоги потерпілим від торгівлі людьми, включаючи національні підрозділи поліції спеціально створені для боротьби з торгівлею людьми, а також правоохоронні структури місцевого рівня, міграційні служби та органи охорони державного кордону, соціального захисту, медичні заклади та інші державні установи;
- забезпечення допомоги потерпілим від торгівлі людьми шляхом створення притулків, відновлення документів, забезпечення добровільної репатріації, надання соціальної допомоги і реабілітації, реінтеграції, видачі дозволів на перебування і працевлаштування у випадку іноземців або апатридів.

Так розділ III плану передбачає правоохоронні заходи у боротьбі з торгівлею людьми:

- з метою підвищення професіоналізму, компетентності, сумлінності, враховуючи специфіку такого виду злочину і пов'язаних з ним діянь державам необхідно створити спеціальні підрозділи до складу яких входитимуть чоловіки і жінки, котрі пройшли відповідну підготовку щодо розслідування злочинів, пов'язаних із посяганнями сексуального характеру, або злочинів, що стосуються дітей;
- нарощувати потенціал у боротьбі з корупцією;
- з метою отримання своєчасної, правдивої інформації щодо торгівлі людьми і стимулювати потерпілих бажання робити заяви про злочини розробляти програми взаємодії поліції з місцевим населенням та підвищувати рівень довіри між поліцією і населенням;
- задля виявлення підозрілих активів, що можуть бути пов'язані з торгівлею людьми розширювати співробітництво між слідчими правоохоронними органами;
- для виконання поставлених завдань у боротьбі з торгівлею людьми шляхом збору оперативної інформації, аналізу злочинності і криміналістичних даних забезпечити можливість співробітникам отримати високопрофесійні навички роботи з сучасною технікою;
- під час слідства або судового переслідування не варто покладатися виключно тільки на свідчення, а спонукати слідчих і прокурорів до вивчення альтернативних стратегій розслідувань, що виключає надання свідчень

потерпілим під час судового розгляду.

Водночас, кожна держава регулює питання організації повернення постраждалих від торгівлі людьми з-за кордону згідно з національним законодавством і відповідно до міжнародно-правових норм. Так, суб'єкти, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, у своїй діяльності щодо організації повернення постраждалих від торгівлі людьми з-за кордону керуються Конституцією України; Кримінальним процесуальним кодексом України; Цивільним кодексом України; Законами України Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю)», «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії» та «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми», «Про протидію торгівлі людьми», «Про соціальні стандарти та соціальні гарантії», «Про соціальні послуги», «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми», від 18 квітня 2012 р. № 303, «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми», від 21 березня 2012 р. № 350, «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми», від 18 березня 2015 р. № 121, «Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» затверджена постановою Кабінету Міністрів України 24 лютого 2016 р. іншими нормативно-правовими актами.

РОЗДІЛ II. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З-ЗА КОРДОНУ

Торгівля людьми є одним із злочинів міжнародного характеру, що посягає на особисті права людини – позбавляє людину свободи, честі, людської гідності, впливає на рівень самооцінки і применшує її значимість.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», особа вважається постраждалою від торгівлі людьми, якщо вона стала об'єктом торгівлі людьми й визнана такою. Отже, під торгівлею людьми розуміється здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи.

Таким чином, на відміну від базових міжнародних норм щодо поняття жертв торгівлі людьми, вітчизняне законодавство трактує це поняття в

прямому, тобто більш вузькому, значенні.

За даними міжнародних експертів, щороку у світі близько 600-800 тис. осіб потрапляють в рабство. За оцінками Центру безпеки людини, цей показник значно більший і дорівнює 4 млн. осіб. Згідно з дослідженнями Міжнародної організації праці (МОП), близько 12,3 млн. людей у світі займаються примусовою працею, в т.ч. 2.4 мільйони – в результаті торгівлі людьми.

Форми торгівлі та експлуатації людьми

Торгівля людьми як кримінальне явище має особливість пристосуватися до нових умов життя, міняти свої форми і методи залежно від економічної і соціальної ситуації в кожній конкретній країні та у світі взагалі. Тому з часом з'являються нові тенденції та форми торгівлі людьми.

Торгівля людьми може проявлятися у таких формах.

Рабство – це таке становище чи стан особи, по відношенню до якої використовують деякі або всі права, притаманні праву власності.

Залучення у боргову кабалу – фактичне приведення особи в стан повної рабської залежності від іншої особи. Експлуатація такої особи триває до тих пір, поки вона не відпрацює свій «борг» (у більшості випадків – ціну, яку за неї було сплачено та витрати пов'язані з її утриманням).

Використання у порнобізнесі – це фактичне використання людини для створення предметів порнографічного характеру, незалежно від її ролі в даному процесі.

Втягнення у злочинну діяльність – це дії, пов'язані з безпосереднім психічним чи фізичним впливом на особу та вчинені з метою викликання у неї прагнення взяти участь в одному чи кількох злочинах. При цьому можуть використовуватись різноманітні засоби впливу.

Усиновлення або удочеріння в комерційних цілях – це оформлення спеціальним юридичним документом батьківської опіки над дітьми, позбавленими батьківського піклування, з метою подальшого їх використання для отримання доходів (у жебракуванні, занятті азартними іграми чи для подальшого укладання щодо них угод, пов'язаних з фактичною передачею права власності).

Використання у збройних конфліктах – використання особи для виконання нею бойових завдань, пов'язаних з поваленням державної влади або порушенням суверенітету і територіальної цілісності інших держав тощо.

Проведення дослідів над людиною без її згоди – це дії вчинювані без дозволу людини, фізіологічний або психічний вплив на її організм із застосуванням методів, що не є допущені МОЗ України до загального застосування, тобто є експериментальним.

Отже, торгівля людьми здійснюється з метою їх поневолення, основними формами якого вважають: примусову працю; сексуальну експлуатацію; працю за борги; боргове рабство серед трудових мігрантів; підневільне домашнє служіння; примусову дитячу працю; використання

дітей як солдат; сексуальну експлуатацію дітей.

Форми експлуатації:

Сексуальна експлуатація – це один з видів експлуатації праці людини, зокрема у сфері проституції (здійснення природних статевих актів, у більшості випадків без засобів контрацепції, задоволення статевої пристрасті неприродним способом, вчинення будь-яких інших дій сексуального характеру з метою отримання доходів, а не на основі приязні чи особистої симпатії) чи суміжних з нею сферах.

Трудова експлуатація (примусове надання послуг) – будь-яка робота або служба, що вимагається від будь-якої особи під загрозою покарання.

Про те, що праця є примусовою, зазвичай свідчать наступні обставини:

- застосування до особи психологічного чи фізичного насильства;
- відсутність трудової угоди;
- обмеження свободи пересування особи у вільний від роботи час;
- утримання частини заробітної плати або не виплата її взагалі;
- погроза видати органам влади (працівник-нелегал, повія в країнах, де за це передбачене покарання);
- інші обставини.

Примусова вагітність – використання репродуктивних функцій організму жінки, шляхом природного або штучного запліднення без її згоди та подальше примушування жінки до виношування.

Вилучення органів – використання особи для видалення з її організму частини, яка має певну будову і спеціальне призначення (орган зору, серце, легені, печінка, нирки, підшлункова залоза з 12 – палою кишкою, селезінка тощо).

Таблиця 1. Форми експлуатації (2004- грудень 2016 р.)⁷

Форма експлуатації	2004-6	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Сексуальна	1558	581	392	397	369	203	125	79	52	53	47
	65%	52%	48%	51%	34%	25%	13%	8%	6%	7%	4%
Трудова	741	503	404	337	612	575	768	832	825	671	1079
	31%	45%	49%	44%	56%	70%	81%	89%	91%	91%	94%
Змішана	67	33	7	23	30	5	1	1	--	--	1
	3%	3%	1%	3%	3%	1%	0.1%	0.1%	0%	0%	0.1%
Інше	--	--	3	--	13	22	5	7	7	2	13
	0.1%	0%	0.4%	0%	1%	3%	0.5%	1%	1%	0.2%	1%

⁷ За даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграції // <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

Торгівля людьми не є одномоментним явищем і здійснюється в декілька етапів, а саме:

- вербування;
- переміщення;
- передача людини;
- одержання людини;
- експлуатація.

Кожен з цих етапів супроводжується рядом дій, котрі взаємопов'язані й ставлять жертву в залежність від торгівця людьми та підтримують здійснення усього процесу.

Розглянемо кожний з етапів окремо.

Першим етапом торгівлі людьми є вербування, він нерозривно пов'язаний з наступним та створює сприятливі умови для їх реалізації.

У широкому значенні *вербування* – це схилення людини до згоди на її використання в якості виконавця певних видів робіт або надання послуг.

Цей етап може здійснюватися як шляхом повного або часткового обману майбутньої жертви, так і у насильницький спосіб. У першому випадку людині, наприклад, обіцяють працевлаштування у певній сфері, а потім змушують займатися іншою діяльністю, у другому – особа хоча і знає, чим вона буде займатися, однак її обманюють стосовно умов праці або країни призначення, у третьому – застосовуються засоби примусу (в т.ч. викрадення), коли людина не може виявляти свою волю.

Вербування може здійснюватися різними шляхами через:

- оголошення про працевлаштування або навчання за кордоном в ЗМІ чи Інтернет;
- туристичні, шлюбні, модельні агенції, фірми з працевлаштування за кордоном;
- листування («наречена по пошті»);
- спеціалізовані сайти;
- фізичних осіб-вербувальників (свах, колишніх постраждалих від торгівлі людьми, «випадкових» знайомих);
- близьке оточення (друзів, знайомих, сусідів).

Вербувальники дають брехливі обіцянки і надії, намагаються представити роботу за кордоном як єдиний спосіб заробити необхідні гроші. Вони також можуть запропонувати фінансову допомогу по оформленню проїзних документів, віз тощо. Таким чином, майбутня жертва вже підпадає під економічну залежність.

Зробивши свою роботу, вербувальники передають жертву до рук перевізників.

Переміщення людини – це зміна місця її перебування. Шляхом перевезення та іншого переміщення її як через державний кордон країни, так і в межах території країни.

Воно може бути відкритим чи таємним, примусовим чи добровільним, легальним чи нелегальним. Нерідко жертв переміщення укривають

(переховують в спеціальних приміщеннях, не випускають за територію, змінюють зовнішність).

Наступний етап торгівлі людьми – *передача людини*, яка є об'єктом торгівлі, до рук покупця або його представників. Таким чином, здійснюється акт купівлі-продажу, в результаті якого жертва переходить у власність іншої людини.

Кінцевим етапом торгівлі людьми є *експлуатація людини*.

Щоб змусити людину підкоритися, торгівці використовують різні методи: вилучають документи, ставлять у боргову кабалу (жертва повинна відпрацювати «витрачені» на неї гроші, сплачувати за житло, їжу), обкладають великими штрафами, застосовують фізичне насилля, катують, погрожують, шантажують, обмежують свободу пересування та спілкування тощо.

Жертвою торгівлі людьми може стати будь-яка особа незалежно від статі, віку, рівня освіти, соціального статусу.

До групи ризику потрапляння у ситуацію пов'язану з торгівлею людьми відносяться особи:

- безробітні працездатного віку;
- з сільської місцевості;
- з низьким рівнем доходів;
- які працюють за кордоном, насамперед нелегально;
- які нелегально виїжджають за кордон або нелегально в'їхали чи перебувають на території України;
- які користуються послугами зі знайомства, в тому числі за кордоном, посередництва в укладанні шлюбів та створення сім'ї;
- які займаються модельною діяльністю;
- які працюють у сфері розваг;
- які займаються проституцією;
- які раніше постраждали від торгівлі людьми;
- діти, зокрема діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, діти з малозабезпечених сімей, безпритульні та бездоглядні діти, діти з особливими потребами.

Найчастіше жертвами торгівлі людьми стають молоді жінки 18-26-річного віку, переважно неодружені, самотні матері, які самі виховують дітей або розлучені жінки з базовою середньою освітою або середньою професійною, здебільшого з невеликих міст України. Рівень їх матеріального добробуту можна оцінити, як низький і дуже низький.

Що стосується чоловіків то більшість з них одружені, віком 31-60 років, які виїжджають з метою заробити грошей за короткий термін для забезпечення належного рівня життя своєї родини. Рівень освіти у них переважно такий же як і у жінок.

Діти, що потрапляють в тенета торгівців здебільшого особи віком від 13 до 18 років, переважно більшість з них становлять молоді дівчата, які найчастіше походять з неповних та неблагополучних сімей, також до цієї

категорії входять діти сироти та діти, які не мають належного догляду і які належать самі собі.

Таблиця 2. Стать постраждалих осіб (2004 – грудень 2016 р.)⁸

Стать	Кількість осіб												
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Жінки	540	713	761	849	625	596	693	471	414	447	378	379	463
	86 %	86 %	81 %	76 %	76 %	77 %	64 %	57 %	44 %	48 %	42 %	51 %	40 %
Чоловік и	86	115	176	272	195	177	392	353	531	482	525	361	688
	14 %	14 %	19 %	24 %	24 %	23 %	36 %	43 %	56 %	52 %	58 %	49 %	60 %

Суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, (далі – суб'єкти) є:

- Міністерство соціальної політики та управління (відділи) праці та соціального захисту населення обласних (міських, районних) державних адміністрацій, Міністерство соціальної політики Автономної Республіки Крим;
- МВС та територіальні підрозділи МВС України;
- Міністерство закордонних справ України;
- Міністерство юстиції України;
- Міністерство охорони здоров'я та управління (відділи) охорони здоров'я обласних (міських, районних) державних адміністрацій, Міністерство охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, заклади охорони здоров'я;
- Міністерство освіти і науки України, управління (відділи) освіти і науки обласних (міських, районних) державних адміністрацій
- Міністерство молоді та спорту України, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим;
- Адміністрація Державної прикордонної служби України та органи охорони державного кордону;
- ДМС та територіальні органи та підрозділи міграційної служби;
- СБУ та регіональні органи СБУ;
- дипломатичні представництва та консульські установи України за кордоном;
- управління (відділи) у справах сім'ї, молоді та спорту обласних (міських, районних) державних адміністрацій;

⁸ За даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграції // <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

- служби у справах дітей обласних (міських, районних) державних адміністрацій;
- республіканський (Автономної Республіки Крим), обласні, міські, районні, районні у містах, сільські та селищні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- дошкільні, загальноосвітні, професійно-технічні та позашкільні навчальні заклади;
- обласні (міські, районні, райони у містах) центри зайнятості;
- виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад;
- територіальні центри соціального обслуговування;
- центри соціально-психологічної допомоги;
- притулки для дітей служби у справах дітей;
- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- міжнародні, громадські організації, фізичні та юридичні особи (за згодою).

Законодавство України про протидію торгівлі людьми поширюється на громадян України, які постраждали від торгівлі людьми в межах України або за кордоном та іноземців або осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми на території України.

Відповідно до норм чинного Кримінального процесуального кодексу України, досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 Кримінального кодексу України («Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини»), здійснюється слідчими підрозділами Національної поліції України.

Таблиця 3. Кількість злочинів, що були зареєстровані МВС України та кількість кримінальних проваджень з винесенням вироку судами України за ст.149 Кримінального кодексу України 2001 р. (ст.124-1 Кримінального кодексу України 1960 р.) (1998 – грудень 2016 рр.)⁹

Рік	1998-2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
К-ть зареєст р. злочинів	16 9	28 9	26 9	41 5	37 6	35 9	32 2	27 9	25 7	19 7	16 2	13 0	10 9	11 1	11 5

⁹ За даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграції // <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

К-ть вироків	10	29	62	86	75	83	69	71	85	10 6	96	64	29	23	28
-------------------------	----	----	----	----	----	----	----	----	----	---------	----	----	----	----	----

Обмін інформацією з питань переслідування осіб, які скоїли злочини, пов'язані з торгівлею людьми, здійснюється безпосередньо між правоохоронними органами України та іноземних держав у рамках чинних дво- та багатосторонніх угод, зокрема Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р., прийнятий у м. Палермо (Італія). Так, відповідно до ст. 10 Протоколу правоохоронні, міграційні чи інші компетентні органи держав-учасниць відповідно до свого національного законодавства обмінюються інформацією, що дозволяє їм визначити чи є особи, що перетинають або намагаються перетнути міжнародний кордон без документів на в'їзд/виїзд або з такими документами, що належать іншим особам, торговцями людьми або жертвами такої торгівлі; види документів на в'їзд/виїзд, які використали або намагалися використати такі особи для перетинання міжнародного кордону з метою торгівлі людьми; і засоби і методи, які застосовуються організованими злочинними групами з метою торгівлі людьми, у тому числі вербування і перевезення жертв, маршрути і зв'язки між окремими особами і групами, що займаються такою торгівлею, а також зв'язки всередині таких груп і можливі заходи для їхнього виявлення¹⁰.

Ідентифікація особи як потерпілої від злочину (торгівлі людьми)

Враховуючи складний характер злочину процес визнання особи потерпілою в наслідок торгівлі людьми є тривалим і може бути пов'язаним із застосуванням не тільки національного законодавства але і чинних міжнародних договорів України.

Відповідно до ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним порушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди. Особливий юридичний статус (потерпілого) надається особі після порушення кримінального провадження. Водночас, надання допомоги (повернення потерпілого від злочину) може не залежить від її офіційного визнання в якості жертви торгівлі людьми. В наслідок не довіри жертви від торгівлі людьми до правоохоронних органів держави перебування, про такий злочин

¹⁰ Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності // Офіційний вісник України від 19.04.2006 р., № 14, стор. 360, стаття 1057

дізнаються спочатку громадські або міжнародні організації із захисту прав людини, а потім правоохоронні органи але така особа не перестає бути потерпілою від цього небезпечного злочину. Разом з тим, рішення про визнання особи потерпілою в цьому злочині, відповідно до сучасного кримінального процесуального законодавства України, приймає слідчий Національної поліції на підставі свідчень жертви торгівлі людьми. Отже подання скарги є важливим елементом у порушенні кримінального провадження і офіційного визнання особи потерпілою від такого злочину.

Наша держава гарантуючи особі захист її прав і законних інтересів де б вона не знаходилася, реалізуючи основні напрямки державної політики та засади міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми прийняла Закон України «Про протидію торгівлі людьми» 2011 р.

Відповідно до положень ст. 6 та ст. 15 цього Закону та Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми» визначається порядок надання жертві трафікінгу* статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

Алгоритм встановлення статусу особи, котра стала жертвою від торгівлі людьми:

- особа, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, подає за місцем перебування до місцевої держадміністрації заяву про встановлення статусу за формою, затвердженою Мінсоцполітики (**Додаток 1**). У випадку як що постраждала особа не володіє українською або російською мовою така заява заповнюється за участю перекладача.

- заява реєструється у відповідному журналі затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України у 2012 р. № 366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

- для забезпечення потреб постраждалої особи від трафікінгу у тимчасовому перебуванні така особа доправляється до територіального центру соціального обслуговування або до центру соціально-психологічної допомоги. Порядок та умови перебування особи в таких закладах регулюються відповідними положеннями. Забороняється, крім випадків прямо передбачених законом, тримати постраждалу особу (іноземця чи особу без громадянства) від трафікінгу в установах тимчасового тримання;

- після отримання заяви про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми таку особу направляють до центру соціальних служб для сім'ї та молоді за місцем перебування;

*Трафікінг – сучасна форма торгівлі людьми та рабства

- іноземцю або особі без громадянства, яка звернулася для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території України протягом двох робочих днів видається відповідна довідка затверджена постановою Кабінету Міністрів України (**Додаток 2**);

- протягом трьох робочих днів з дати подання заяви з особою, котра вважає себе потерпілою від трафікінгу проводиться співбесіда. Необхідно пояснити особі, що не має правильної або не правильної відповіді на поставлені питання;

- після проведення співбесіди базуючись на інформації, що була отримана, посадова особа оформлює протягом двох робочих днів облікову картку особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми;

- суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми у семиденний строк здійснюють достовірність інформації зазначеної у опитувальному листі;

- після завершення перевірки місцева адміністрація протягом двох робочих днів подає до Міністерства соціальної політики пакт документів. До пакету документів входять копії: заяви; документу, що посвідчує особу, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми; заповненого опитувального листа; заяви особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, до правоохоронних органів про захист своїх прав і законних інтересів (у разі звернення) або повідомлення (заяви) посадової особи до правоохоронних органів про виявлений факт торгівлі людьми; зауважень особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, перекладача, психолога та адвоката зо змісту опитувального листа; проїзних документів, довідки про порушення кримінального провадження, довідки про перетин державного кордону, медичних висновків, тобто інші документи та матеріали щодо наявності підстав для встановлення статусу. Міністерство соціальної політики протягом п'яти робочих днів від дати реєстрації зазначених документів надсилає о місцевої держадміністрації лист про встановлення статусу або обґрунтовану відмову щодо встановлення статусу.

- у разі надання особі статусу постраждалої від злочину – торгівлі людьми посадова особа протягом п'яти робочих днів з дня надходження листа від Мінсоцполітики видає такій особі довідку про встановлення такого статусу (**Додаток 3**).

- після отримання особою статусу постраждалої від торгівлі людьми, відповідальна посадова особа роз'яснює про необхідність складання плану реабілітації відповідно до потреб особи.

Таблиця 4. Офіційний статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми (вересень 2012 р. – грудень 2016 р.)¹¹

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	Всього
Кількість статусів	13	41	27	83	110	274

Загально визначено, що процедура встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, не може перевищувати місячний термін з дня проведення співбесіди з особою у місцевій держадміністрації.

Статус надається строком на два роки та може бути продовжено за рішенням Міністерства соціальної політики не більше як на один рік

Беручи до уваги форми і види експлуатації, тривалість перебування в таких умовах, вік постраждалої особи від торгівлі людьми та інші фактори мають суттєве значення не тільки для організації повернення жертви із-за кордону до держави громадянства чи її звичайного життя але і для своєчасного надання державою соціальних послуг й допомоги в реабілітації. З цією метою Міністерством соціальної політики України в 2013 р. розроблено і затверджено Методичні рекомендації щодо надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми. В яких зазначається, що інформація про постраждалу особу може надходити від: правоохоронців, представників медичних установ; урядових та неурядових організацій; інших установ (церкви, релігійні структури, організації, що захищають права людини); окремих осіб (інших постраждалих, родичів або друзів жертв; клієнтів осіб, які були продані для сексуальної експлуатації) тощо.

При з'ясуванні факту торгівлі людьми враховується наступне:

- у багатьох випадках особи, які потрапили в ситуацію торгівлі людьми, можуть бути не готовими ідентифікувати себе як жертву такого злочину;
- через пережиті події жертви торгівлі людьми часто страждають на занижену самооцінку та почуття безнадії, а для постраждалих від сексуального насильства особливо типові почуття сорому, ганьби та провини;
- особи, які постраждали від трудової експлуатації, часто мають розлади фізичного та психічного здоров'я;
- постраждалим часто важко знайти спільну мову з найближчим оточенням, зокрема дорослими членами родини з власними дітьми, через вимушену тривалу відсутність і відокремленість від життя родини у період перебування в ситуації торгівлі людьми;
- деякі постраждалі після повернення стикаються навіть з фактом позбавлення прав на житло чи батьківських прав через вимушену тривалу відсутність;
- реакції на торгівлю людьми є суто індивідуальними, адже кожен, хто

¹¹ За даними офіційного сайту Міжнародної організації з міграції // <http://iom.org.ua/ua/protidiya-torgivli-lyudmi>

стає об'єктом торгівлі людьми, наражається на різні ризики для здоров'я;

- постраждали від торгівлі людьми часто виявляють симптоми, пов'язані з посттравматичною реакцією, котра зберігається протягом тривалого часу або може проявитися через роки;

- стрес у постраждалих може бути реакцією на реальну загрозу: помсту злочинців або образу з боку інших людей, у тому числі і членів родини;

- серед найбільших труднощів, пов'язаних з наданням допомоги постраждалим від торгівлі людьми, є їх нездатність довіряти іншим та навіть самому собі, почуття втрати контролю над власним життям, власним тілом і над тим, що може з ним статися (наприклад, внаслідок сексуального насильства, трудової експлуатації у небезпечних умовах тощо);

- серйозну увагу заслуговують питання, що стосуються статі та гендерних особливостей.

Водночас, про факт або ситуацію пов'язану із торгівлею людьми можуть виявляти соціальні працівники шляхом:

- спостереження – безпосереднього візуального і слухового сприймання поведінки людини;

- опитування – відповіді особи на поставлені їй питання;

- бесіди – спілкування з особою (може передбачати спілкування, в тому числі з членами сім'ї та близьким оточенням особи);

- анкетування – заповнення бланка опитувальника.

На окрему увагу заслуговують випадки коли громадянин України стає жертвою торгівлі людьми за кордоном. В даному випадку така особа може звернутися за допомогою до дипломатичних представництв та консульських установ України за кордоном.

Так, можна визначити способи звернення до консульської установи України за кордоном особи, яка стала жертвою від торгівлі людьми. Особа має право звернутися до консульської установи України за кордоном:

- особисто або зателефонувавши, передати інформацію через третю особу, гуманітарну, громадську організацію, офіційну установу або неурядову правозахисну організацію;

- передати звернення факсом чи поштою (у зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, контактний телефон (факс), громадянство та викладено, за можливості детально, суть проблеми, звернення повинно бути підписано заявником із зазначенням дати);

- направити своє звернення електронним зв'язком на адресу консульства.

Базові положення комунікації з жертвами від торгівлі людьми

З метою найбільшого комфорту і створення доброзичливої обстановки при спілкуванні з особою, яка стала жертвою злочину пов'язаного із торгівлею людьми були розроблені базові принципи для працівників

соціальної мережі з протидії торгівлі людьми, що можуть бути застосовані й співробітниками правоохоронних органів у роботі з постраждалими від цього злочину.

Так, при спілкуванні із жертвою від торгівлі людьми:

- під час першого візиту перші хвилини контакту з потерпілими задають тон всім наступним діям;
- потрібно більше ставити запитань, а також більше слухати, ніж говорити самим;
- потрібно навчитися не тільки слухати цих осіб, а й показувати свою зацікавленість у тому, щоб їм допомогти;
- створити під час спілкування атмосферу довіри та взаємоповаги, яка стимулюватиме потерпілих ділитися тим, що її турбує, вільно ставити запитання й отримувати вичерпні відповіді;
- не варто обмежуватися лише поясненнями, а потрібно переконатися, що вони зрозумілі потерпілим;
- потрібно надавати повну інформацію потерпілим;
- ставлення до потерпілих справляє безпосередній вплив на бажання особи звернутися наступного разу, звернутися за допомогою до інших структур;
- оскільки людина надає перевагу рішенням, прийнятим самостійно, не потрібно тиснути на особу;
- потерпілим необхідно сказати, що вони мають повне право говорити тільки те, що вважають за потрібне;
- не можна нав'язувати потерпілим свою особисту думку чи свій варіант розв'язання її проблем.

РОЗДІЛ III. ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕЯКИХ СУБ'ЄКТІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ЗАХОДИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ЩОДО ПОВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ТРАФІКІНГУ

Діяльність правоохоронних органів у попередженні злочинів пов'язаних із торгівлею людьми

Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України

З метою виявлення потерпілих від торгівлі людьми та протидії і боротьби з цим злочином в Україні створено Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України (далі – ДЗПТЛ). Даний департамент функціонує у складі кримінальної поліції та відповідно до законодавства України.

До основних завдань ДЗПТЛ відноситься:

- 1) участь у реалізації державної політики у сфері протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з торгівлею людьми, нелегальною міграцією,

правопорушеннями у сфері суспільної моралі, а також внесення на розгляд Голови Національної поліції України та Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо формування державної політики в зазначених сферах;

2) запобігання вчиненню, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі;

3) моніторинг, вивчення, аналіз і узагальнення ефективності заходів щодо стану боротьби з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушеннями у сфері суспільної моралі, у межах компетенції прогнозування криміногенної ситуації в державі і своєчасне інформування керівництва Національної поліції України та інших органів державної влади із зазначених питань.

ДБЗПТЛ відповідно до покладених на нього завдань:

1) організовує і координує роботу Департаменту та підрозділів БЗПТЛ територіальних органів Національної поліції із запобігання вчиненню, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, учиненням незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння), порушенням установленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, створенням або утриманням місць розпусти і звідництва, сутенерством, утягненням особи в заняття проституцією, виготовленням, збутом і розповсюдженням продукції порнографічного характеру, дитячої порнографії, предметів та творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, у тому числі в інтернет-мережі, нелегальною міграцією в державі під виглядом туризму, навчання, працевлаштування;

2) аналізує і узагальнює результати та ефективність діяльності підрозділів БЗПТЛ із запобігання вчиненню, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі шляхом збирання, узагальнення, систематизації наявної інформації, вивчення чинників, що їх обумовлюють, прогнозує криміногенну ситуацію на загальнодержавному та регіональному рівнях; розробляє та вносить за їх результатами пропозиції керівництву Національної поліції України щодо підвищення ефективності організації діяльності підрозділів БЗПТЛ, зокрема оперативно-розшукової діяльності, роботи з джерелами оперативної інформації та за оперативно-розшуковими справами;

3) виявляє причини і умови, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі, уживає заходів щодо їх усунення;

4) у встановленому порядку здійснює взаємодію зі структурними підрозділами центрального органу управління Національної поліції, органами досудового розслідування, науково-дослідними установами МВС, іншими органами державної влади, а також співпрацю з правоохоронними

органами іноземних держав і міжнародними організаціями в розв'язанні питань протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним з торгівлею людьми, нелегальною міграцією (підроблення документів, печаток, штампів та бланків, а також збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів, зловживання владою або службовим становищем, службове підроблення. Статті 358, 364, 366 КК України), та правопорушенням у сфері суспільної моралі.

5) звертається в межах своєї компетенції із запитами до органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону, міжнародних договорів України, установчих актів та правил міжнародних організацій поліції, членом яких є Україна, та виконує запити зазначених вище органів;

6) забезпечує надання підрозділам БЗПТЛ та територіальними (у тому числі міжрегіональним) органами Національної поліції України практичної, методичної та консультативної допомоги в організації діяльності із запобігання вчиненню, припинення і розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, та правопорушень у сфері суспільної моралі, а також у виконанні інших службових завдань;

7) здійснює узагальнення позитивного досвіду протидії торгівлі людьми, кримінальним правопорушенням, пов'язаним з нелегальною міграцією, а також правопорушенням у сфері суспільної моралі, розробляє методичні рекомендації і посібники;

8) бере участь у підготовці матеріалів до засідань колегії та оперативних нарад керівництва Національної поліції України з актуальних питань діяльності підрозділів БЗПТЛ;

9) організовує та забезпечує заслуховування на оперативних нарадах керівників підрозділів БЗПТЛ, оперативних груп з питань організації оперативно-розшукової діяльності з розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі;

10) здійснює організаційно-розпорядчу діяльність в ДБЗПТЛ з питань протидії кримінальним правопорушенням у сферах торгівлі людьми, нелегальної міграції та захисту суспільної моралі, а також підвищення ефективності роботи працівників БЗПТЛ; ведення систематизованого обліку нормативно-правових актів МВС з питань діяльності БЗПТЛ та міжнародних договорів України в зазначених сферах;

11) уживає заходів із забезпечення відбору, розстановки і виховання працівників ДБЗПТЛ та його територіальних підрозділів, організовує їх професійне навчання. Вносить пропозиції керівництву Національної поліції України щодо формування резерву кадрів для висування на посади номенклатури Національної поліції;

12) забезпечує контроль за діяльністю підрозділів БЗПТЛ щодо виконання вимог нормативно-правових актів з питань організації боротьби з

кримінальними правопорушеннями. Бере участь у комплексних перевірках службової і оперативно-розшукової діяльності цих підрозділів, уживає організаційних та практичних заходів щодо усунення виявлених недоліків;

13) організовує та здійснює оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, а також правопорушень у сфері суспільної моралі, та комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, контролює використання коштів, призначених для проведення цієї роботи;

14) розробляє і реалізовує програми, комплексні і цільові оперативно-профілактичні операції та інші заходи з протидії злочинності у визначених пріоритетних напрямках діяльності. Бере участь у міжнародних операціях за запрошенням;

15) організовує та здійснює діловодство, у тому числі за матеріалами негласних заходів оперативно-розшукової діяльності. Забезпечує дотриманням правил криптографічного захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої визначена законом;

16) відповідно до законодавства України користується базами (банками) даних Національної поліції України та МВС, а також інших державних органів, надає пропозиції щодо створення нових та вдосконалення діючих автоматизованих інформаційних систем; забезпечує своєчасне поповнення та належне використання оперативно-пошукових обліків;

17) здійснює розгляд запитів і звернень народних депутатів України, заяв і повідомлень громадян, підприємств, установ та організацій, реагує на критичні публікації і повідомлення в засобах масової інформації про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, що належать до компетенції ДБЗПТЛ;

18) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, міжнародне співробітництво, готує матеріали до міжнародних зустрічей, конференцій з питань, що належать до компетенції служби;

19) у встановленому порядку взаємодіє із засобами масової інформації з питань діяльності Департаменту.

За результатами проведення організаційних та практичних заходів працівниками УБЗПТЛ Головного управління Національної поліції у м. Києві за останній час зібрано матеріали за якими слідчими відділами управлінь поліції відкрито 6 кримінальних проваджень за фактами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини) КК України, з яких 3 провадження – сексуальна експлуатація та по 1 вилучення органів, трудова експлуатація з метою втягнення в злочинну діяльність, продаж дитини. Водночас, проводяться заходи по встановленню осіб, які причетні до даних

кримінальних правопорушень та повідомлення їм про підозру.

Крім того, задокументовано 84 правопорушення у сфері суспільної моралі, у тому числі 17 фактів ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів, 36 – створення та утримання місць розпусти і здирицтва та 30 – сутенерства.

Проводиться робота щодо ідентифікації осіб, потерпілих від торгівлі людьми у Херсонській області. За друге півріччя 2016 р. в області виявлено 3 особи, які вважають себе постраждалими від торгівлі людьми. Цим особам надано допомогу для направлення до місця постійного проживання в інші області.

У Харківській області УБЗПТЛ викрито 8 злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, за якими відкриті кримінальні провадження. Затримано 4 особи, які займалися злочинною діяльністю в зазначеній сфері. Розслідувано та направлено до суду 11 кримінальних проваджень з обвинувальними актами¹².

Підрозділи кримінальної поліції як складовий елемент Національної поліції.

Відповідно до Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми¹³ затвердженої Наказом Міністерством соціальної політики України й МВС України № 4/5 від 11.01.2016 р. підрозділ кримінальної поліції як складовий елемент Національної поліції України:

– приймає, розглядає заяви та повідомлення щодо випадків торгівлі людьми, здійснює оперативні та слідчі дії відповідно до законодавства України;

– постійно проводить обмін інформацією із відповідальним підрозділом, зокрема, щоквартальну звірку статистичних даних стосовно осіб, які потерпіли від торгівлі людьми, з метою моніторингу та аналізу ситуації щодо торгівлі людьми та організації надання допомоги всім виявленими особам, які постраждали від торгівлі людьми;

– у робочому порядку постійно надає відповідальному підрозділу інформацію щодо діяльності підрозділу кримінальної поліції для перенаправлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми;

– інформує у триденний строк за згодою постраждалої особи або її законного представника про виявлення такої особи відповідальний підрозділ, у разі виявлення дитини, постраждалої від торгівлі людьми, – невідкладно інформує службу у справах дітей;

– інформує постраждалу особу або її законного представника про можливість установа статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, про види та порядок отримання допомоги, порядок компенсації за

¹² <https://www.npu.gov.ua/uk/publish/article/1819459>

¹³ Офіційний вісник України від 23.02.2016 — 2016 р., № 13, стор. 109, стаття 545, код акту 80728/2016

моральну та/або матеріальну шкоду, заподіяну внаслідок експлуатації особами, які вчинили правопорушення, відповідно до законодавства;

– надає особі, яка постраждала від торгівлі людьми, в письмовому вигляді контактні дані відповідального підрозділу із врученням Пам'ятки (Додаток 4);

– направляє постраждалих осіб (за згодою особи або її законного представника) до відповідального підрозділу для встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та отримання необхідної допомоги;

– у разі виявлення дитини, постраждалої від торгівлі людьми, разом зі службою у справах дітей терміново з'ясовує причетність батьків або осіб, які їх замінюють, до втягнення дитини у торгівлю людьми;

– за наявності підозр про причетність батьків або осіб, які їх замінюють, до втягнення дитини у торгівлю людьми, разом зі службою у справах дітей оцінює рівень безпеки дитини та вживає передбачені законодавством заходи;

– надає відповідальному підрозділу шокквартилу до 10 числа місяця, що настає за звітним, інформацію щодо осіб, які постраждали/потерпіли від торгівлі людьми, за формою згідно (Додаток 5) з додатком до Інструкції з метою моніторингу та аналізу ситуації з торгівлею людьми, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб, та організації надання допомоги всім виявленим особам, які постраждали від торгівлі людьми;

– у разі участі особи, яка постраждала від торгівлі людьми, в кримінальному судочинстві за згодою особи або її законного представника не пізніше ніж через три робочі дні подає до відповідального підрозділу інформацію, необхідну для пріоритетного забезпечення такої особи юридичною допомогою та психологічною підтримкою на весь період участі такої особи в кримінальному судочинстві.

В Україні на виконання Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України 24 лютого 2016 р. на період до 2020 року активно взаємодіють представники правоохоронних органів та соціальних служб. Так, Міністерство соціальної політики спільно з Міністерством внутрішніх справ України розробили спільний наказ «Про затвердження Інструкції щодо порядку моніторингу та збору статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми» від 11 січня 2016 р.

За інформацією Національної поліції України у I півріччі 2016 року правоохоронними органами встановлено 44 потерпілих від торгівлі людьми, яким надано кваліфіковану юридичну та соціальну допомогу¹⁴.

У червні 2016 року територіальним підрозділом боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми у Луганській області, було виявлено двох

¹⁴mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=CF5BB14190B3277EC4C6D1EEC01DFDD0.app1?art_id=193302&cat_id=160722

осіб які вважали себе постраждалими від торгівлі людьми.

За статтею 149 Кримінального кодексу України на 01.07.2016 ГУНП в Одеській області порушено 19 кримінальних проваджень, із них: 10 проваджень направлено до суду із обвинувальним висновком. Потерпілі у цих справах всі жінки.

У Полтавській області виявлено одне кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 149 Кримінального кодексу України, а саме: вербування, перевезення та передачу мешканців Полтавської області з метою їх подальшої трудової експлуатації у сфері сільського господарства на території Російської Федерації. За даним фактом розпочато кримінальне провадження за ч. 1 ст. 149 КК України.

За даними Головного управління Національної поліції в Чернігівській області за I півріччя 2016 року у провадженні слідчих органів поліції перебувало 2 кримінальних впровадження. З них виявлено 5 потерпілих від торгівлі людьми: 3 - від сексуальної експлуатації, 2 - від трудової.

У 2016 році статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, Міністерством соціальної політики України встановлено 73 громадянам. Так, станом на 22.08.2016 статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, встановлено 237 особам, серед яких у 2015 році - 83 особам¹⁵.

Служба безпеки України.

Не дивлячись на те, що проблеми протидії торгівлі людьми входить до компетенції органів внутрішніх справ України, Служба безпеки України вживає заходів щодо усунення причин та умов скоєння такого виду злочину. Водночас, Служба безпеки України розвиває співробітництво з міжнародними і громадськими організаціями у запобіганні та протидії торгівлі людьми і захисті прав постраждалих осіб.

Так, наприклад, у 2007 р. співробітниками Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБ України викрито та ліквідовано канал торгівлі людьми з України до Сирії.

Як встановлено правоохоронцями, двоє мешканців Києва, співробітники одного з будинків культури столиці, прямо у його приміщенні обманним шляхом завербували та продали у сексуальне рабство 5 громадянок України, учасниць художньої самодіяльності. Танцюристок було переправлено до м. Дамаска через міжнародний аеропорт „Бориспіль”. Протягом чотирьох місяців жінкам довелося працювати в одному з нічних розважальних закладів. Майже всі зароблені дівчатами гроші власник клубу залишав собі.

За матеріалами, переданими Головним управлінням „К” СБ України у порядку ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу України, прокуратурою Деснянського району міста Києва порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбачено ч.2 ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода

¹⁵mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.jsessionid=CF5BB14190B3277EC4C6D1EEC01DFDD0.app1?art_id=193302&cat_id=160722

щодо передачі людини, тобто дії, вчинені за попередньою змовою групою осіб з використанням службового становища) Кримінального кодексу України¹⁶. Упродовж 2013 р. Служба Безпеки України спільно з міжнародними і громадськими організаціями викрила 3 таких організованих злочинних угруповання (у 2012 р. – 4). За отриманими СБ України матеріалами щодо ознак торгівлі людьми, не пов'язаних з організованими формами, іншими правоохоронними органами України розпочато 9 кримінальних проваджень за ознаками злочину, передбаченого ст. 149 КК України (у 2012 р. – 22). За 6 кримінальними провадженнями про злочини цієї категорії, розслідування яких було завершено у 2012 р., у звітному році судами ухвалено 6 обвинувальних вироків стосовно 10 громадян України та 3 іноземців.

У 2016 р. підрозділами СБУ припинена діяльність 2-ох злочинних угруповань, члени яких здійснювали переправлення громадян України до Греції та Російської Федерації з метою подальшого зайняття проституцією. За вказаними матеріалами щодо ознак торгівлі людьми іншими правоохоронними органами України розпочаті та проводяться досудові розслідування в 3-ох кримінальних провадженнях за ознаками ст. 301 та ст. 149 КК України.

Впродовж останніх років Службою безпеки України налагоджена взаємодія зі спецслужбами і правоохоронними органами Німеччини, Нідерландів, Словаччини, Великобританії, Бельгії, Хорватії, Румунії, Турецької Республіки, Республіки Польщі, Росії, Білорусі й інших.

Державна прикордонна служба України

Основними завданнями державної прикордонної служби України щодо попередження злочинів пов'язаних із торгівлею людьми є:

- здійснення прикордонного контролю з метою запобігання і виявлення фактів пов'язаних з торгівлею людьми;
- реалізація слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій заходів щодо виявлення осіб причетних до скоєння таких злочинів;
- забезпечення дієвого співробітництва правоохоронних органів України з аналогічними органами інших держав у протидії та боротьбі з торгівлею людьми;
- надання допомоги особам, які стали жертвою від торгівлі людьми та сприяння поверненню їх до дому;
- співробітництво з міжнародними і громадськими організаціями, що проводять правозахисну діяльність пов'язану з торгівлею людьми;
- запровадження міжнародного досвіду із запобігання і боротьби з торгівлею людьми, захисту прав жертв такого злочину, розшуку зниклих осіб за кордоном їх повернення і допомоги в реабілітації та ресоціалізації.

¹⁶ Офіційний сайт Служби Безпеки України – <http://www.sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish/article>

Слідча (розшукова) та негласна слідча (розшукова) діяльність оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України здійснюється відповідно до ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України, котрий концептуально змінив підходи до проведення досудових розслідувань у рамках кримінальних проваджень та суттєво вплинув на організацію та здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Статистичні данні адміністрації Державної прикордонної служби свідчать про те, що за результатами протидії торгівлі людьми у I півріччі 2016 року виявлено 10 осіб причетних до торгівлі людьми. Припинено функціонування 9 каналів торгівлі людьми. Протягом 2016 р. органами досудового розслідування розпочато провадження за ст. 149 КК України – 12. Від правоохоронних органів отримано та виконано 45 доручень на проведення слідчих (розшукових) дій.

У 2016 р. за матеріалами Держприкордонслужби України судами відносно організаторів каналів торгівлі людьми винесено 2 обвинувальних вироки.

У січні 2017 р. в пункті пропуску «Станіславка» прикордонники Подільського загону виявили та затримали громадянина Молдови, який перебував в міжнародному розшуку оголошеного правоохоронними органами Молдови з метою притягнення до кримінальної відповідальності за торгівлю людьми¹⁷.

Також, на початку 2017 р. при тісній взаємодії міжрайонного оперативно-розшукового відділу «Одеса» Південного регіонального управління Держприкордонслужби України і Управління боротьби із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, Національної поліції в Одеській області було викрито та ліквідовано канал торгівлі людьми з України до Туреччини¹⁸. У лютому 2017 р. співробітники Північного регіонального управління Держприкордонслужби України та відділу боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми ГУНП в Чернігівській області затримали громадянина України котрий вербував та доправляв у Китай жінок для використання їх у сфері надання інтимних послуг. В рамках кримінального провадження за ст. 149 КК України було встановлено, що житель Чернігова, використовуючи соцмережі, вербував для сексуальної експлуатації в Китаї мешканок з області, які мали певні матеріальні негаразди та привабливу зовнішність. Жінкам він обіцяв прибуток у декілька тисяч доларів, а за свою роботу отримував певний відсоток від закордонних співучасників. Громадянину України повідомлено про підозру у скоєнні кримінального злочину. Також був затриманий і сам організатор злочинного угруповання. Вказані процесуальні дії були реалізовані завдяки злагодженій роботі міжвідомчої слідчо-оперативної

¹⁷[http://dpsu.gov.ua/ua/news/Prikordonniki-zatrimali-moldovanina-i-rumuna-yakih-rozshukuvav-Interpol-za-torgivlyu-lyudmi-ta-huliganstvo-/](http://dpsu.gov.ua/ua/news/Prikordonniki-zatrimali-moldovanina-i-rumuna-yakih-rozshukuvav-Interpol-za-torgivlyu-lyudmi-ta-huliganstvo/)

¹⁸ <http://dpsu.gov.ua/ua/news/Prikordonniki-spilno-z-Nacpoliciyu-vikrili-kanal-torgivli-lyudmi/>

групи на заключній стадії документування скоєння злочину¹⁹.

Водночас, на виконання Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми у 2016 р. були реалізовані наступні завдання:

– з метою розроблення та затвердження списку індикаторів для сприяння виявленню осіб, які постраждали від торгівлі людьми, в тому числі осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб державна прикордонна служба України в рамках інформаційної взаємодії з Європейською агенцією з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав учасниць Європейського Союзу FRONTEX опрацьовано пропозиції до щорічного профілю ризиків жертв торгівлі людьми. Разом з тим, запроваджено 7-ми ступеневу систему ідентифікації потенційних жертв торгівлі людьми в ході здійснення інтерв'ювання осіб при перетині кордону, за розробкою FRONTEX. Так, Чернігівським прикордонним загonom північного регіонального Управління запроваджено та введено в дію профіль ризику «Торгівля людьми України /в Україні» з визначення індикаторів категорії осіб (потенційних жертв торгівлі людьми) під час їх прямування через державний кордон України;

– з метою ідентифікації осіб, які постраждали від торгівлі людьми серед внутрішньо переміщених осіб Національна поліція України здійснює моніторинг оголошень розміщених у засобах масової інформації щодо працевлаштування за кордоном, а також відбувається постійна взаємодія з іншими суб'єктами протидії торгівлі людьми, відпрацьовується інформація отримана із засобів масової інформації;

– Національна поліція України на постійній основі інформує населення України шляхом висвітлення у засобах масової інформації через розміщення відео та друкованих матеріалів по конкретним фактам торгівлі людьми. Крім цього, з метою здійснення превентивних заходів з протидії торгівлі людьми здійснюються профілактичні бесіди із найбільш уразливими сферами населення (повії, заробітчани, безпритульні);

– Національною поліцією України на високому професійному рівні здійснюється обмін інформацією з правоохоронними органами Республіки Білорусь, Республіки Польща, Ізраїлю, Франції та Іспанії щодо можливих випадків торгівлі людьми, розшуку злочинців, причетних до торгівлі людьми. Крім цього, із представниками правоохоронних органів Польщі та Білорусії здійснюється паралельне розслідування кримінальних проваджень, розпочатих за фактом функціонування міжнародних каналів торгівлі людьми.

– З метою здійснення контролю за дотриманням домовленостей у сфері протидії торгівлі людьми, закордонні дипломатичні та консульські установи України підтримують робочі контакти з представниками компетентних органів країн перебування, представництвами МОМ, іншими міжнародними

¹⁹ <http://dpsu.gov.ua/ua/news/V-aeroportu-Borispil-prikordonniki-spilno-z-policiyu-zatrimali-ukraincyu-yakiy-postachav-divchat-v-Kitay/>

місіями та правозахисними організаціями в межах консульських округів установ²⁰.

Отже, з метою попередження таких злочинів та превентивної профілактики суб'єктам, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми доцільно:

- розробити інформаційно-роз'яснювальні програми та окремі тематичні сюжети для трансляції на загальнонаціональному та місцевому телебаченні і радіомовленні України;

- на обласних сайтах державних адміністрацій розміщувати інформацію щодо можливості отримання допомоги, в тому числі і правової, особам, котрі постраждали від торгівлі людьми;

- створити обласні і регіональні центри перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників національної поліції з питань протидії торгівлі людьми а також роботи з потерпілими від злочинів, що посягають на особисті права людини;

- з метою здійснення контролю за дотриманням домовленостей у сфері протидії торгівлі людьми, закордонні дипломатичні та консульські установи України систематично підтримувати робочі контакти з представниками компетентних органів країн перебування, представництвами Міжнародної організації міграції (МОМ), іншими міжнародними місіями та правозахисними організаціями в межах консульських округів;

- Національною поліцією України, використовуючи канали Інтерпол систематично обмінюватися інформацією щодо можливих випадків торгівлі людьми, розшуку осіб, причетних до торгівлі людьми, про нові способи, форми торгівлі людьми з іншими державами.

Впровадження кримінального аналізу ризиків торгівлі людьми:

Торгівля людьми представляє собою феномен, що знаходиться у постійному русі, видозмінюється та пристосовується до потреб суспільства й економічних інтересів. Торговці людьми постійно знаходять нові способи вербування, перевезення жертв, ринки збуту та експлуатації. Ефективна боротьба і протидія торгівлі людьми потребує проведення оцінки ризиків визначаючи рівень небезпеки для різних груп осіб та видів діяльності. З цією метою необхідно проводити роботу щодо виявлення жертв, а також осіб котрі найбільше піддаються ризику (діти, жінки), вивчати нові способи вербування, маршрути незаконного перевезення потерпілих закордон, ринки збуту²¹. Результативна оцінка ризиків може проводитися періодично на місцевому або регіональному рівні враховуючи специфіку моделей торгівлі людьми, що пов'язані з місцем і часом скоєння такого злочину.

Така оцінка ризиків дозволить оперативно виявити та провести операцію

²⁰ http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/category?cat_id=160722

²¹ J. Albanese, "Risk Assessment in Organized Crime", Journal of Contemporary Criminal Justice, Vol. 24 Number 3 (2008).

по врятуванню жертви, а також сприятиме слідчим органам встановити особу злочинця.

Роль закордонних органів зовнішніх зносин України в організації повернення постраждалих від торгівлі людьми

До закордонних органів зовнішніх зносин України відносяться дипломатичні представництва (посольства) та консульські установи однією з функцій яких відповідно до міжнародного права є захист у державі перебування інтересів громадян акредитуваної держави в межах, що допускаються міжнародним правом²² та має пріоритетне значення у їх роботі.

Дипломатичне представництво України за кордоном є одним з важливіших інструментів міжнародного співробітництва, що сприяє організації надання допомоги компетентним органам у протидії злочинності, включаючи торгівлю людьми.

Пр посольствах таких держав, як: Ізраїль, Німеччина, Польща, Румунія, Туреччина, Угорщина, створена посада «офіцера зв'язку - представник МВС України». За їх участю держави узгоджують питання щодо повернення постраждалих від злочинів в тому числі і від торгівлі людьми на територію України, або забезпечують безпеку такій особі всіма іншими дозволеними міжнародним правом шляхами. Офіцери зв'язку, як працівники МВС України можуть визначати найбільш результативні методи забезпечення прав і законних інтересів потерпілих, а також організувати оперативний обмін інформацією щодо протиправної діяльності трафікерів.

Враховуючи пріоритетні завдання державної політики щодо забезпечення прав і законних інтересів усіх громадян України за кордоном діяльність Консульського представництва України спрямована на:

- виявлення випадків порушення прав та законних інтересів людини, а в разі підтвердження таких фактів вжити усіх необхідних заходів для відновлення таких прав й інтересів із дотриманням норм міжнародного права та національного законодавства держави перебування і держави громадянства потерпілої особи;
- сприяння в заходах у межах своєї компетенції щодо встановлення місцезнаходження громадян України за кордоном у державі перебування;
- надання допомоги потерпілим від торгівлі людьми;
- співпрацю з міжнародними, громадськими організаціями та благодійними фондами щодо забезпечення потерпілих від злочину необхідною інформацією та сприяти їх поверненню на територію держави акредитації;
- сприяти правоохоронним органам України налагоджувати взаємодію з компетентними органами держави перебування щодо організації повернення

²² Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.

потерпілих від торгівлі людьми.

Питаннями дотримання прав людини за кордоном займається Департамент консульської служби Міністерства закордонних справ України.

У разі події надзвичайного характеру (стихійного лиха, дорожньо-транспортної пригоди, у випадку скоєння злочину відносно особи чи іншої подій) – особа, котра потерпіла від злочину, може особисто невідкладно повідомити про це представника дипломатичного представництва чи консульської установи України в державі перебування, а також вимагати від компетентного органу держави-перебування про необхідність повідомлення про подію офіційне представництво держави-акредитації.

Департамент консульської служби рекомендує у разі потрапляння у надзвичайну ситуацію, що загрожує життю, здоров'ю громадянину України, невідкладно звертатися на цілодобову «гарячу лінію» закордонних дипломатичних установ України, або на цілодобову «гарячу лінію» МЗС України: +38 044 238 16 57, e-mail: cons_or@mfa.gov.ua.²³

До повноважень консульських установ та консулів відповідно до Консульського статуту України 1994 р. відносяться:

- захист за кордоном прав та інтересів громадян України (ст. 1);
- вживати заходів для відновлення порушених прав громадян України (ч. 2 ст. 20);
- представляти в установах держави-перебування громадян України без окремого доручення у випадку якщо вони (громадяни України) є відсутніми і не доручили ведення справи іншій особі або не можуть захищати свої інтереси з інших причин. Це представництво триває доти, поки особи, яких представляють, не призначать своїх уповноважених або не візьмуть на себе захист своїх прав та інтересів (ст. 26);
- виконання доручення слідчих або судових органів України щодо громадян України, якщо це не заборонено законами держави-перебування. Такі доручення виконуються з додержанням процесуального законодавства України (ст. 28);
- за будь-яких обставин консул зобов'язаний домагатися особистої зустрічі з громадянином України, щоб упевнитися, що права й інтереси цього громадянина не ущемляються (ч. 3 ст. 39);
- зобов'язання звертатися до компетентних властей держави перебування за сприянням у розшуку громадян України, які постійно проживають або тимчасово перебували у цій державі і пропали безвісти (ч. 4 ст. 39);
- видача паспортів громадян України для виїзду за кордон, продовжує строк їх дії та вносить до них зміни (ст. 40)²⁴.

Закордонні дипломатичні та консульські установи України на постійній

²³ <http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/nz>

²⁴ Консульський статут України

основі здійснюють співробітництво з міжнародними та громадськими організаціями у сфері протидії торгівлі людьми. МЗС України веде активну роботу спрямовану на захист громадян України за кордоном шляхом збільшення штатних консульських установ у державах Європи. Співробітниками дипломатичних представництв і консульських установ України за кордоном проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота серед громадян України, котрі звернулися до них за консульськими послугами.

Разом з тим, посольства і консульства України спільно з профільними міжнародними і громадськими організаціями (Міжнародною організацією з міграції, Міжнародним жіночим правозахисним центром «Ла Страда – Україна», «Карітас – Україна», Національною радою жінок України, тощо) надають допомогу у репатріації громадян нашої держави та реалізують програми щодо захисту жертв торгівлі людьми.

Так, Посольство України в Естонії налагодило контакти з некомерційною організацією «Living for Tomorrow», котра надає безкоштовні консультаційні послуги щодо запобігання торгівлі людьми та допомагає постраждалим від цього злочину.

Посольство України в Малайзії співпрацює з представництвами Міжнародною організацією з міграції у м. Київ та м. Куала-Лумпур.

Посольство України в Республіці Польща залучило до постійної співпраці громадські організації Польщі, котрі на безоплатній основі надають громадянам України допомогу. Так, з питань протидії торгівлі людьми можна звертатися до Фондації протидії торгівлі людьми і рабству «Ла Страда» ; надання допомоги жертвам торгівлі людьми та нелегальним мігрантам – Міжнародна організація з міграції (ІОМ) ; захисту прав трудових мігрантів – «Об'єднання правової інтервенції» ; захисту прав мігрантів – фундація «Спасіння» (fundacja «Ocalenie»).

Посольство України в Азербайджанській Республіці має робочі контакти зі спеціалізованим підрозділом МВС Азербайджанської Республіки, котрий здійснює боротьбу з торгівлею людьми, а також представництвом МОМ в Азербайджані, громадськими організаціями, що опікуються питаннями захисту та наданням підтримки постраждалим особам, зокрема, жіночою правозахисною організацією «Чистий світ» і громадою імені Марії-Терези (м. Баку). Така співпраця дозволяє постраждалим та особам, які залишилися без засобів існування отримати тимчасовий притулок, медичну допомогу, психологічну реабілітацію, харчування, безоплатну юридичну консультацію та інше. Також дипломатичне представництво України в Азербайджані використовує зазначені контакти для надання допомоги іншим категоріям постраждалих внаслідок неможливості їх самостійного повернення в Україну, навіть як що це не відноситься до категорії злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Так, наприклад, на офіційному сайті Міністерства закордонних справ України розміщена інформація що у 2016 р. Посольство України в Азербайджані завершило роботу щодо ідентифікації особи і

підтвердило належність до громадянства України громадянина, який близько 20 років знаходився у «трудоному рабстві» в Азербайджані. Слідчі дії було завершено і готується передача справи до суду. Постраждалий від цього злочину пройшов курс фізичної і психологічної реабілітації, налагоджено контакт з родичами після чого вирішено питання про повернення його в Україну.

Посольство України в Королівстві Бельгія на постійній основі оперативно обмінюється інформацією з компетентними відомствами держави акредитації щодо запобігання торгівлі людьми.

До компетентних відомств Бельгії що здійснюють співробітництво у серії протидії торгівлі людьми відносяться:

- Офіс іноземців (Міграційна служба) – це один з головних державних органів, до компетенції якого входить весь комплекс міграційних питань, у тому числі на нього покладені функції прикордонного контролю;

- Федеральне агентство з питань біженців та Генеральний комісаріат біженців та апатридів – до їх основних напрямків належать інтеграція біженців і впровадження програм щодо добровільного повернення таких осіб у держави їх походження;

- Центр рівних можливостей та боротьби з проявами расизму (le Centre pour l’Egalité des Chances et la Lutte contre le Racisme – CECLR) – це незалежний державний орган, основним напрямком діяльності якого є захист прав мігрантів;

- представництва МОМ, Червоного Хреста, УВКБ ООН та «Карітас», котрі впроваджують різноманітні програми допомоги постраждалим мігрантам.

Разом з тим, за даними офіційного сайту МЗС України:

- у Люксембурзі функціонують: Дирекція з питань міграції МЗС, а також представництва «Карітас» та Червоного Хреста.

- Генеральне консульство України в Барселоні здійснює оперативну взаємодію та обмін інформацією з компетентними органами консульського округу у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема, з представництвом Міжнародної організації з міграції в Іспанії, з регіональними представництвами Офісу іноземців (Міграційної служби), Національної поліції Іспанії, а також з неурядовими організаціями «Червоний Хрест», «Карітас», які впроваджують різноманітні програми допомоги постраждалим мігрантам.

- Посольство України в США зазначило, що Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), з яким співпрацює дипустанова, підтримує Україну на шляху створення комплексної та сучасної системи надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, яка відповідала б найкращим європейським стандартам. Така діяльність сприятиме впровадженню в регіонах України Національного механізму взаємодії для допомоги постраждалим від торгівлі людьми, що передбачає поєднання зусиль державних і неурядових структур із ідентифікації постраждалих, надання їм

необхідної допомоги, захисту їхніх прав та гарантування доступу до правосуддя.

Водночас, з метою запобігання торгівлі людьми, надання допомоги громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми дипломатичні представництва і консульські установи України за кордоном проводять активну роботу щодо зміцнення міжнародного співробітництва у некримінальній сфері.

Так, за даними офіційного сайту МЗС України Посольством України в Лівані надано сприяння у поверненні в Україну 2 громадян України, права яких було грубо порушено адміністрацією розважальних закладів.

У взаємодії із Фондацією «Ла Страда» та польськими правоохоронними органами було надано допомогу у поверненні в Україну громадянки України Т.А.А., яку було визнано жертвою торгівлі людьми. Вказаній громадянці було забезпечено відповідну психологічну та реінтеграційну допомогу в рамках проектів Міжнародної організації з міграції.

25.01.2016 р. Посольством України в Республіці Кіпр було відправлено до України громадянку України постраждалу від торгівлі людьми.

Впродовж першого півріччя 2016 року Посольством України в Турецькій Республіці були опрацьовані питання з повернення в Україну української громадянки, яка постраждала від дій, що містять ознаки торгівлі людьми.

Співробітництво правоохоронних органів з використанням можливостей міжнародних урядових та неурядових організацій.

Існуюча Державна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року закликає до консолідації зусиль органів державної влади на центральному і регіональному рівнях та міжнародних і громадських організацій щодо удосконалення заходів із протидії торгівлі людьми, а також організації навчання державних службовців і представників громадськості з метою надання ефективної допомоги жертвам торгівлі людьми.

Завдання щодо запобігання і боротьби з торгівлею людьми реалізують як міжнародні урядові організації так і ряд недержавних організацій, що здійснюють взаємодію в цьому напрямку трьома основним шляхами: профілактика; переслідування осіб, які скоїли злочин; надання допомоги та підтримки потерпілим від торгівлі людьми.

Повноваження і компетенція таких органів і установ залежить від основного напрямку їх діяльності. Розглянемо деякі з них.

Уповноважений Верховної Ради з прав людини. Щорічно готує доповідь про стан дотримання прав людини в Україні. При виявленні недоліків у законодавстві щодо дотримання прав людини та за результатами щорічного звіту приймає відповідну постанову з визначенням необхідних завдань щодо покращення чи зміни ситуації. Надає допомогу потерпілим від торгівлі людьми в процесі повернення до дому із-за кордону, в межах своєї

компетенції проводить роботу щодо виявлення фактів торгівлі людьми та порушення прав дитини вцілому.

Національна поліція України. Протягом 2016 р. спільно з АДПСУ, НПУ, СБУ, ДМС, ДФС України та правоохоронні органами суміжних держав та європейського агентства «FRONTEX» забезпечено участь територіальних підрозділів БЗПТЛ у спеціальній прикордонній операції «Кордон – 2016» котра проходила у три етапи: підготовчій – з 11 по 20 квітня, основний – з 20 квітня до 20 листопада, заключний – з 21 по 31 листопада 2016 р.

В рамках регіональної міжнародної організації ГУАМ 5-6 квітня 2016 року до чергового засідання її підгрупи підготовлено та направлено матеріали з протидії торгівлі людьми та нелегальної міграції, що відбулось у місті Кишиневі (Молдова). У ході засідань здійснюється обмін інформацією про стан злочинності та тенденції розвитку ефективної боротьби з торгівлею людьми та нелегальної міграції у державах-учасниках ГУАМ.

Разом з тим, в рамках євроінтеграції України триває участь представників територіальних підрозділів боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми у проведенні засідань робочої групи Місії прикордонної допомоги Україні та Молдові щодо протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми. Основною метою даних засідань є постійний обмін інформацією щодо: каналів нелегальної міграції на українсько-молдовському кордоні, а також викритих схем переправлення нелегальних мігрантів та використання підроблених документів, що надають право перетину кордону. Так, під час останнього засідання проведено робочу зустріч з представниками Прикордонної варті Республіки Польщі з метою отримання інформації про існуючі схеми переміщення нелегальних мігрантів на українсько-польському кордоні. Торгівля людьми є злочином міжнародного характеру що посягає на особисті права людини. Державі самостійно успішно протидіяти та подолати це суспільно небезпечне явище без використання міжнародного досвіду складно враховуючи те, що даний вид злочину як правило виходить за межі однієї держави. Проблема боротьби з торгівлею людьми виникає в наслідок неузгодженості національного законодавства держав громадяни котрих стали жертвами даного злочину, а також відсутності двосторонніх чи багатосторонніх договорів. Потерпілі від такого міжнародного трафіку потребують особливої уваги, тому що знаходяться за межами держави свого громадянства, навіть інколи не законно або з порушенням правил перебування в цій державі, в умовах можливої загрози життю, особистої безпеки, здоров'я.

Основою діяльності держав у протидії і боротьбі з трафікінгом є двосторонні або багатосторонні угоди між МВС України та аналогічними структурними підрозділами інших держав. Так, наприклад у 2005 р. МВС України уклало угоду з Міжнародною організацією з міграції в якій передбачалися спільні дії спрямовані на попередження і боротьбу з торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми; сприяння добровільному поверненню громадян України, котрі стали жертвою торгівлі людьми, із-за кордону;

управління міграційними процесами та інше. Також Угода 2005 р. між Адміністрацією Державної прикордонної служби України та Міжнародною організацією з міграції з питань попередження і боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми, та боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Такі угоди надають змогу оперативно вирішувати питання виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми та своєчасно з мінімальним ризиком для їх життя і здоров'я допомогти жертві злочину повернутися на територію України або держави постійного місця перебування. Обмін інформацією про потерпілих від торгівлі людьми може здійснюватися або через «офіцерів зв'язку» або шляхом безпосереднього листування, формального або неформального спілкування. Водночас, інформація, що стала відома під час спілкування носить конфіденційний характер і не підлягає розголошенню.

Разом з тим, міжнародне співробітництво в сфері боротьби з торгівлею людьми найкраще розвинуте із залученням правоохоронних органів України, Міністерства закордонних справ України, Ради Європи та «Ла Страда – Україна».

Комітет міністрів Ради Європи в 1985 р. розробив рекомендації державам-учасникам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу в яких запропонував переглянути національне законодавство і практику застосування компенсації жертвам насильницьких злочинів та укріплення довіри потерпілої особи до кримінального правосуддя.

Для поліції надані рекомендації щодо поведінки з потерпілим в межах кримінального права та кримінального процесу:

- спілкуватися з потерпілим необхідно конструктивно, підбадьорюючи та співчутливо, з цією метою доречно поліцейським пройти спеціальну підготовку;
- співробітники поліції повинні інформувати потерпілу особу про можливість сприяння в наданні практичної і правової допомоги, компенсації від правопорушника, а також компенсації зі сторони держави;
- потерпілий повинен мати можливість для отримання інформації про результати поліцейського розслідування;
- в будь-якому повідомленні судових органів поліція має максимально чітко і повно визначати обставини котрі характеризують шкоду, завдану життю і здоров'ю потерпілої особи, а також про інші наявні збитки.

Практична взаємодія компетентних відомств у протидії транснаціональним злочинним угрупованням, що спеціалізуються на торгівлі людьми, як правило полягає в своєчасному обміну оперативною і довідковою інформацією про злочини і злочинців та інших осіб причетних до міжнародного трафіку за участі Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. Одним із пріоритетних напрямів діяльності цієї організації є протидія злочинам пов'язаним з торгівлею людьми. Так, з метою ефективної реалізації своїх основних функцій, до яких відноситься протидія злочинам,

пов'язаних із торгівлею людьми, в структурі директорату Інтерпол створив відповідний відділ.

До завдань відділу протидії злочинам, пов'язаним із торгівлею людьми відносяться:

- координація співробітництва правоохоронних органів держав-учасниць Інтерполу у справах щодо злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми з метою сексуальної та трудової експлуатації, розповсюдженню дитячої порнографії, організованій незаконній міграції;
- створення та формування спеціалізованих банків даних щодо осіб, причетних до торгівлі людьми;
- ведення банку даних порнографічних зображень неповнолітніх;
- ідентифікація потерпілих у справах про транснаціональні злочини, пов'язані із створенням та розповсюдженням дитячої порнографії;
- запровадження та реалізація аналітичних проектів у сфері торгівлі людьми;
- організація та проведення міжнародних науково-практичних заходів з проблем протидії торгівлі людьми (конференцій, тренінгів, оперативних зустрічей тощо).

Генеральний Секретаріат Інтерполу в рамках своєї компетенції може організовувати для співробітників правоохоронних органів держав-учасниць організації проведення оперативних зустріч та залучати їх до розслідування злочинів пов'язаних із торгівлею людьми.

Так в рамках взаємодії Генерального Секретаріату Інтерполу з НЦБ Інтерполу в Україні були реалізовані наступні проекти:

- «Мілленіум» (тисячоліття) – проект, запроваджений для збору та аналізу інформації про транснаціональну євразійську організовану злочинність. Учасниками проекту є держави колишнього СРСР, європейські держави і держави-учасниці Європейського Союзу всього 42 держави;
- «Бридж» (міст) – проект щодо протидії нелегальній міграції;
- «Червоні шляхи» – проект щодо припинення функціонування каналів торгівлі жінками з країн Східної Європи з метою сексуальної експлуатації до Західноєвропейського регіону .

В рамках Європейського Союзу у 1998 р. створено європейську інституцію – Європол, діяльність якої відповідно до положень глави II Конвенції про Європол, спрямована на підвищення ефективності роботи національних служб, а також їх співробітництво у попередженні та боротьбі з тероризмом, незаконним обігом наркотиків й інших проявів транснаціональної злочинності в тому числі й торгівлею людьми.

На відміну від Інтерполу та інших міжнародних організацій правоохоронного характеру Європол здійснює співробітництво не тільки з поліцейськими службами, а також з органами охорони державного кордону, митними, податковими, імміграційними та іншими органами до повноважень котрих входить розслідування кримінальних справ.

Україна на сьогодні не входить до кола держав-учасниць Європейського

Союзу і як наслідок не може на постійній основі проводити спільні заходи щодо протидії і боротьби з торгівлею людьми. Водночас, прикладом взаємодії Європолу і України є проведення оперативно-службових робочих зустріч, семінарів та нарад результатом яких є проведення спільних міжнародних операцій. Так, у 2002-2003 році представники МВС України спільно з державами Західної і Східної Європи під егідою Європолу провели міжнародну операцію «Соняшник» з метою перекрити канали вивозу жінок для сексуальної експлуатації з України до Італії.

Державам-учасницям Ради Європи з метою реалізації рішення ОБСЄ №2/03 про боротьбу з торгівлею людьми запропонували запровадити національні та міжнародні механізми передачі та розгляду кримінальних проваджень з метою захисту прав жертв, а також виявляти осіб, котрі стали предметом торгівлі людьми з метою їх направлення у відповідні служби для надання допомоги.

Організація повернення із-за кордону дітей, які постраждали від торгівлі людьми

Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 р. визначає поняття «дитина», як будь-яка особа віком до 18 років²⁵. У випадку коли неможливо встановити вік особи і є підстави вважати, що жертва дитина – вона вважається дитиною та їй надається спеціальний захист до встановлення її віку.

До визначення віку вдаються як до останнього засобу, якщо: існують підстави для серйозних сумнівів або інші підходи (такі як співбесіда та спроби зібрати документальні свідчення) не допомогли визначити вік особи. Для визначення віку потрібно отримати згоду дитини. Визначення віку здійснюється незалежними фахівцями, які мають відповідну кваліфікацію (пройшли належну підготовку) та знайомі з етнічним і культурним фоном дитини. Для забезпечення всебічності цієї процедури, мають бути залучені психолог та педагог. Процедури повинні забезпечувати баланс між фізичними, психологічними, культурними й іншими чинниками оточення та розвитку. Експертизу ніколи не слід проводити примусово або з порушеннями принципів культурної відповідності. Слід обирати найменш нав'язливі способи і з повагою ставитися до особистості дитини. Визначення проводяться з урахуванням гендерних аспектів. Законний представник дитини, яка постраждала від торгівлі людьми і розлучена із сім'єю слідкує за ходом процедури. Процедури, результати і наслідки визначення пояснюються особі зрозумілою їй мовою. Результати визначення викладаються письмово. Особа має право відмовитися від оцінки її віку, якщо конкретна процедура може бути принизливою для гідності дитини або

²⁵ Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 р. набула чинності для України 01.03.2011 р.

якщо процедура може завдати шкоди фізичному чи психологічному здоров'ю особи. Відмова пройти певні процедури не повинна викликати упереджене ставлення до визначення віку. Визначення віку здійснюється своєчасно²⁶.

Суб'єкт, котрий виявив дитину, яка постраждала від торгівлі людьми або якому в результаті його діяльності стало відомо про постраждалу дитину зобов'язаний невідкладно повідомити про це відповідальний підрозділ місцевої адміністрації, службу у справах дітей, Національну поліцію або органи прокуратури.

Усі дії щодо дитини здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів щодо захисту прав дитини. Не допускається розголошення відомостей щодо звернення дитини, яка постраждала від торгівлі людьми, а також з'ясування додаткової інформації, що не стосується суті звернення.

У разі якщо дитину, яка постраждала від торгівлі дітьми виявлено за кордоном, і вона позбавлена батьківського піклування і є громадянином України, така дитина підлягає поверненню до України у двомісячний строк після погодження цього питання з компетентними органами держави її перебування відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 569 «Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України».

У разі коли постраждала дитина не в змозі самотійно пересуватися з будь-якої причини (інвалід, хвора, поранена) або стан дитини загрожує її життю чи безпеці оточуючих, суб'єкт, який виявив таку дитину, зобов'язаний невідкладно забезпечити надання їй першочергової медичної допомоги та у разі потреби розміщення у відповідному закладі охорони здоров'я.

У разі виникнення безпосередньої загрози життю чи здоров'ю дитини, служба у справах дітей невідкладно вживає заходів відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини».

Для встановлення статусу дитині, яка постраждала від торгівлі людьми, заява подається до місцевої держадміністрації її законним представником або особою, якій стало відомо про таку дитину за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики від 18.06.2012 р. № 366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми», зареєстровано в Міністерстві юстиції

²⁶ За матеріалами посібників: «Первинна ідентифікація дітей-жертв торгівлі людьми: огляд рекомендацій та інструментів / Марія Антонія Ді Майо — К., 2012.; «Біженець, неповнолітній та самотній в Україні»: Рекомендації з вдосконалення механізму надання захисту. За підтримки Програми Європейського Союзу з міграційних питань та надання притулку, 2011.

України 09 липня 2012 р. за № 1133/21445.

Заяви реєструються у відповідному журналі за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики від 18.06.2012 р. № 366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09 липня 2012 за № 1133/21445, а особам, які їх подали, повідомляється про можливість одержання допомоги та її види.

У разі звернення для встановлення статусу дитини, яка органами внутрішніх справ чи судом визнана потерпілою від злочину, пов'язаного з торгівлею людьми, або цивільним позивачем у справі на підставі винесеної постанови чи ухвали, або особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території іншої держави, що підтверджено результатами розслідування відповідних органів такої держави, заява щодо зазначеної дитини приймається без проведення співбесіди посадовою особою.

Служба у справах дітей здійснює заходи щодо захисту прав дитини та направляє її у разі потреби до притулку для дітей служби у справах дітей або центру соціально-психологічної реабілітації дітей з метою надання психологічної допомоги та забезпечення реабілітації у порядку, встановленому законодавством.

Центри соціально-психологічної реабілітації дітей, притулки для дітей із залученням закладів освіти, охорони здоров'я здійснюють розробку та впровадження індивідуальної програми допомоги дитині, яка постраждала від торгівлі дітьми.

Умови перебування та надання послуг дітям, які постраждали від торгівлі людьми, діючою мережею центрів соціально-психологічної реабілітації дітей та притулків для дітей регулюються положеннями про зазначені заклади.

Якщо постраждала дитина не може бути розміщена в зазначеному закладі у зв'язку з відсутністю вільних місць або з інших причин, а також у разі відсутності такого закладу в регіоні, відповідальний підрозділ залучає до співпраці громадські або міжнародні організації, які можуть надати такій дитині послуги з розміщення.

Служба у справах дітей направляє дитину, яка постраждала від торгівлі людьми і розлучена із сім'єю, разом з її законним представником, до центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді для здійснення оцінки потреб постраждалої дитини з урахуванням її віку, статі, стану здоров'я, забезпечення надання дитині необхідних послуг, зокрема юридичних, психологічних, медичних та медико-консультативних, а також сприяє реалізації прав постраждалої дитини на отримання соціальних виплат, виявляє бажання дитини повернутися до країни походження або залишитися

в Україні тощо.

У разі існування підозри щодо причетності батьків дитини або осіб, які їх замінюють, до торгівлі дітьми суб'єкт, який виявив дитину у порядку, встановленому законодавством, інформує про це органи внутрішніх справ або органи прокуратури.

Відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. (Україна приєдналась до Конвенції у 2006 р., набула чинності 29.04.2011 р.) питання повернення до України або з України до іноземної держави дитини яка незаконно вивезена (переміщена) або утримується будь-якою особою віднесені до компетенції Міністерства юстиції України та територіальних органів.

Отже, у разі наявності достовірних відомостей про незаконне вивезення (переміщення) або утримання будь-якою особою дитини за кордоном:

– особа, котра здійснює опіку (піклування) над дитиною – заявник, може звернутися до Міністерства юстиції або центрального органу будь-якої іншої держави-учасниці Конвенції із заявою про сприяння поверненню дитини із-за кордону та заявою про забезпечення права доступу до дитини **(Додаток 6-7)**;

– у заяві мститься вся відома інформація, котра може допомогти у встановленні місцезнаходження дитини і вирішенні питання щодо її повернення;

– до заяви додаються документи: засвідчена копія рішення або угоди щодо встановлення опіки (піклування) або права заявника на спілкування з дитиною; витяг з нормативно-правових актів з відповідних питань та/або обґрунтоване посилання на відповідні норми; довідка про стан здоров'я дитини і характеристика заявника; довіреність заявника, та їх засвідчений переклад на офіційну мову держави, в якій імовірно перебуває дитина, або англійську чи французьку мову²⁷;

– після реєстрації і перевірки достовірності заяви й заявника Мінюст повідомляє Міністерство закордонних справ України і Міністерство молоді та спорту України про надходження такої заяви після чого звертається до Національної поліції України з проханням про встановлення місцезнаходження дитини та особи у якої ймовірно перебуває дитина;

– *Національна поліція України* вживає заходів: щодо встановлення місцезнаходження дитини та особи, у якої імовірно перебуває дитина; а у разі потреби для запобігання заподіяння шкоди інтересам і здоров'ю дитини на період до передачі її за рішенням суду заявнику або іншій уповноваженій особі чи до влаштування іншим чином в установленому порядку тимчасово влаштовує дитину до закладів соціального захисту дітей або охорони здоров'я;

²⁷ Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. // rada.gov.ua.

– орган Держприкордонслужби подає на запит Мінюсту на підставі довіреності заявника або на запит органів Національної поліції України інформацію про перетинання дитиною державного кордону.

Водночас, у разі якщо дитину, яка постраждала від торгівлі дітьми виявлено за кордоном, і вона позбавлена батьківського піклування і є громадянином України, така дитина підлягає поверненню в Україну протягом двох місяців після погодження цього питання з компетентними органами держави її перебування відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2003 р. № 569 «Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України».

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 569 визначений порядок повернення дитини із-за кордону в декілька етапів за участю окремих суб'єктів які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми:

1. дипломатична установа України держави-перебування здійснює:

- оформлення документів на повернення дитини в Україну;
- інформує про факт перебування за кордоном дитини, яка підлягає поверненню в Україну, Міністерство закордонних справ України, котре в свою чергу інформує Національну поліцію, Міністерство соціальної політики, та в разі необхідності інші компетентні органи виконавчої влади з метою встановлення батьків, інших родичів або місця проживання даної дитини до виїзду за кордон;

- якщо народження дитини не було раніше зареєстровано установленому порядку провидить її реєстрацію відповідно до національного законодавства України;

- вживає заходів до встановлення батьків, інших родичів дитини, їх місця перебування

2. Національна поліція України

- встановлює місце проживання батьків чи інших родичів дитини;
- з'ясовує який орган видав дозвіл на виїзд дитини за кордон, а у разі відсутності такого дозволу встановлює останнє місце її проживання в Україні (якщо дитина до виїзду за кордон проживала в Україні);

- інформує у десятиденний строк МЗС та Мінсоцполітики про результати перевірок;

- у випадку коли дитина до виїзду за кордон не проживала в Україні або місце проживання в Україні її батьків (інших родичів) не встановлено, Національна поліція надсилає інформацію про цю дитину до Мінсоцполітики для її влаштування до відповідного закладу соціального захисту;

- у разі встановлення місця проживання батьків, інших родичів дитини або місця її проживання до виїзду за кордон чи органу, який видав дозвіл на виїзд дитини за кордон, інформує відповідну держадміністрацію за місцем проживання батьків, інших родичів про знаходження дитини за кордоном .

3. Міністерство закордонних справ України передає інформацію

отриману від Національної поліції у посольство держави-перебування протягом трьох діб.

4. Рада міністрів АРК, місцева райдержадміністрація після отримання від Національної поліції відповідної інформації забезпечує повернення дитини батькам, встановлення над нею опіки (піклування) або влаштування її до відповідного закладу соціального захисту (залежно від віку дитини, стану її здоров'я²⁸).

5. Посольство України через МЗС України передає інформацію про час і місце прибуття в Україну дитину віком від 14 до 18 років Раді міністрів АРК або місцевій райдержадміністрації. Діти віком до 14 років і діти з вадами фізичного чи розумового розвитку повертаються до України у супроводі уповноваженого представника Ради міністрів Автономної Республіки Крим або місцевої держадміністрації.

Витрати на повернення дитини до України покриваються за рахунок видатків державного бюджету, передбачених органам виконавчої влади на відповідний рік²⁹.

Разом з тим, при поверненні дитини із-за кордону необхідно оцінити її потреби як постраждалої від торгівлі людьми. Оцінка потреб постраждалої дитини, здійснюється центром протягом п'яти робочих днів за формою, затвердженою наказом Мінсоцполітики від 14.09.2012 р. № 578 «Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 жовтня 2012 р. за № 1679/21991 та передається службі у справах дітей. У випадку, якщо після оцінки ризиків й рівня безпеки виявлено ознаки, того, що таке повернення нашкодить інтересам дитини то вона не повертається до держави.

Дитина-іноземець, яка постраждала від трафікінгу, або дитина без громадянства підлягає поверненню до країни походження за умови, якщо батьки або особи, які їх замінюють, або установа з питань захисту прав дітей країни походження дитини погодилися і мають можливість взяти на себе відповідальність за дитину і надати їй належну допомогу та захист.

Повернення дитини до країн СНД здійснюється відповідно до Угоди про співробітництво міністерств внутрішніх справ у питаннях повернення неповнолітніх у держави їхнього проживання (Волгоград, 24 вересня

²⁸ Як свідчить практика, в більшості випадків в першу чергу особливою потребою дитини, яка постраждала від торгівлі людьми є медичне обстеження, діагностування захворювань та лікування дитини.

²⁹ Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України від 23.04.2003 р.// Офіційний вісник України від 08.05.20032003 р., № 17, стор. 84, стаття 763

1993 р.).

Повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26.09.2002 № 1432 «Про затвердження Порядку повернення дітей-іноземців до місць їх постійного проживання».

При цьому питання забезпечення супроводження вирішується компетентними органами країни, що приймає дитину, з урахуванням конкретної ситуації.

Дитина-іноземець, яка постраждала від торгівлі дітьми, або дитина без громадянства, підлягає залишенню в Україні у разі неможливості її повернення до країни походження та за наявності умов для інтеграції дитини в Україні в частині забезпечення її права на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист.

При вирішенні питання про повернення або залишення дитини слід враховувати думку дитини, беручи до уваги вік, фізичний, інтелектуальний розвиток та інтереси дитини.

Дитина, яка постраждала від торгівлі дітьми, не повертається до країни походження, якщо є ознаки того, що таке повернення ставить під загрозу її безпеку та не відповідає її найкращим інтересам. На даний час розроблений спрощений порядок повернення осіб постраждалих від будь-яких злочинів, в тому числі в торгівлі людьми на територію України.

Алгоритм послідовності дій потерпілої особи від торгівлі людьми за кордоном:

– потерпіла від злочину особа терміново звертається до представників правоохоронних органів іноземної держави, а також самостійно або через правоохоронні органи повідомляє Дипломатичне представництво або консульську установу України за кордоном про подію;

– консульська посадова особа може надати допомогу у вирішенні питання взаємодії потерпілої особи і правоохоронних органів держави перебування, простежить за дотриманням цими органами прав та інтересів особи відповідно до національного законодавства іноземної держави і міжнародних договорів, що діють між Україною і державою перебування.

– дипломатичне представництво, консульська установа не виконує представницькі функції під час досудового розслідування чи судового процесу і тому потерпілій особі необхідно самостійно подбати про юридичне представництво із залученням місцевих адвокатів. Як правило це робиться через громадські організації, що займаються захистом прав людини.

– якщо потерпіла особа залишилася у державі перебування без документів, що засвідчують її особу, а також грошей, їй необхідно звернутися із письмовою заявою особисто або через законних представників до дипломатичного представництва України в державі перебування. До такої заяви додаються документи видані компетентним органом держави перебування що підтверджують факт вчинення відносно цієї особи злочину –

протоколи, довідки тощо;

– керівник дипломатичного представництва України у державі перебування за погодженням з Міністерством закордонних справ та Міністерством фінансів України, може прийняти рішення про надання одноразової грошової допомоги потерпілій особі від торгівлі людьми або особі яка опинилась в ситуації, що становить загрозу її життю і здоров'ю;

– з метою прискорення отримання такої допомоги, особа має підтвердити статус громадянина України шляхом пред'явлення документів, що засвідчують громадянство, або залишити рідним в Україні чи зберігати іншим чином (на віддаленому інтернет-сервері) копії паспортів громадянина України, громадянина України для виїзду за кордон, або інших документів що підтверджують громадянство.

– у разі втрати паспорта громадянина України відповідно до ст. 40 Консульського статуту України консульська установа України за кордоном у стислі терміни вирішує безпосередньо з паспортною службою та імміграційною службою Міністерства внутрішніх справ України питання про підтвердження особи громадянина або особи котра постійно проживала на території України для подальшого забезпечення такої особи посвідченням на повернення в Україну (**Додаток 8**).

– уповноважений співробітник консульської установи, за згоди потерпілої особи від трафікінгу, повідомляє інформацію про даний злочин МВС України;

– у разі необхідності на території держави перебування постраждалій від трафікінгу особі надається кваліфікована медична допомога з розміщенням у відповідному закладі охорони здоров'я. Заклад охорони здоров'я повідомляє потерпілу особу про набуті ним хвороби, методи їх лікування та інше, що стосується даної справи.

– після прибуття на територію України постраждала від трафікінгу особа має право на отримання інформації мовою, якою вона володіє, про: можливу допомогу (фінансову, юридичну, психологічну, медичну та іншу); умови та порядок надання такої допомоги; тимчасове розміщення у закладах надання допомоги постраждалим від торгівлі людьми; можливість звернення до правоохоронних органів щодо захисту прав і свобод, забезпечення безпеки, як особи, котра бере участь у кримінальному провадженні відповідно до національного законодавства України.

– у разі отримання відповідним підрозділом Національної поліції інформації від потерпілої особи або її законного представника про небажання співпрацювати робиться відмітка у справі.

На даний час питання оформлення і видачі дипломатичними представництвами й консульськими установами посвідчення особи на повернення в Україну регулюється:

а) Положенням про посвідчення особи на повернення в Україну, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р. та

б) Наказом МЗС України «Про затвердження Правил оформлення і

видачі дипломатичними представництвами та консульськими установами України посвідчення особи на повернення в Україну» від 19.12.2005 р.

Посвідчення особи на повернення в Україну оформлюється і видається дипломатичним представництвом і консульськими установами України в державі-перебування у разі втрати (відібрали у випадку торгівлі людьми, загубив, вкрали та інше) особою документів, що надають право на виїзд з України та посвідчують особу під час перебування за її межами або строк дії таких документів закінчився чи встановлено, що вони є недійсними з інших причин.

Дане посвідчення видається на підставі особистого клопотання заявника або звернення його законних представників. Строк дії документу визначається консульською посадовою особою, котра відповідає за його видачу, виходячи з реальної можливості повернення пред'явника посвідчення в Україну, але не може перевищувати 30 днів, якщо інше не передбачено чинними міжнародними договорами України.

Перелік документів необхідних для отримання посвідчення особи на повернення в Україну:

1. Документ (протокол, довідка тощо), виданий компетентними органами держави перебування, що підтверджує факт звернення заявника з приводу втрати проїзного документа; або документ, що дає громадянину України право на виїзд з України та посвідчує особу під час перебування за її межами, якщо строк дії такого документа закінчився або встановлено, що він є недійсним з інших причин.

2. Заяву-анкету встановленого зразка (**Додаток 8**).

3. Дві кольорові фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см.

4. Документи, які дозволяють ідентифікувати особу заявника, установити його місце проживання в Україні та підтвердити належність до громадянства України.

5. Свідоцтво про народження дитини в разі внесення даних про дитину до посвідчення та 2 її кольорові фотокартки розміром 3,5 x 4,5 см (для дітей віком від 5 до 16 років).

У випадку відсутності у заявника документів, що посвідчують його особу та підтверджують належність до громадянства України, дипломатичне представництво або консульська установа України надсилає запит до органів внутрішніх справ за місцем реєстрації заявника в Україні з метою підтвердження його належності до громадянства України та ідентифікації особи за фотокарткою.

Якщо громадянин України, який втратив паспорт, виїхав за межі України з неповнолітніми дітьми, відомості про яких було внесено до його паспорта, отримується також підтвердження органів внутрішніх справ про факт унесення таких відомостей до його паспортного документа.

За оформлення та видачу посвідчення стягується консульський збір згідно з чинними тарифами відповідної закордонної дипломатичної установи

України.

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства соціальної
політики України

18 червня 2012 року № 366

(у редакції наказу Міністерства
соціальної політики України
від 25 березня 2016 року № 287)

Голові _____

(найменування місцевої державної адміністрації)

(прізвище, ініціали)_____
(прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання/_____
перебування особи, яка подає заяву)

ЗАЯВА

Прошу надати мені статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, відповідно до статті 15 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» та допомогу _____

(вказати вид(и) допомоги)

Даю згоду на обробку моїх персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Брав(ла) участь у кримінальному судочинстві: так ніБажаю співпрацювати з органами внутрішніх справ: так ні____ 20__ року _____
(прізвище, ініціали)_____
(підпис)Перекладач (за
необхідності)_____
(прізвище, ініціали)_____
(підпис)

Додаток 2

Додаток 1 до Порядку встановлення статусу особи яка постраждала від торгівлі людьми

Затверджено постановою кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417

ДОВІДКА

про звернення іноземця або особи без громадянства
щодо встановлення статусу особи, яка постраждала
від торгівлі людьми

Місце для фотокартки

№ _____

_____ (прізвище, ім'я та по батькові,

_____ громадянство/підданство, країна постійного проживання)

звернувся (звернулася) із заявою про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми.

_____ (найменування посади працівника місцевої держадміністрації,

_____ прізвище та ініціали)

Дата видачі _____ 20__ р.

Довідка дійсна до _____ 20__ р.

_____ (найменування посади керівника
місцевої держадміністрації)

_____ (підпис)

_____ (ініціали та прізвище)

М.П.

_____ 20__ р.

Додаток 3

Додаток 3 до Порядку встановлення статусу особи яка постраждала від торгівлі людьми
Затверджено постановою кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417

ДОВІДКА
про встановлення статусу особи, яка постраждала
від торгівлі людьми
Лицьовий бік

Місце для
фотокартки

Видана _____
(прізвище, ім'я та по батькові,

_____ громадянство/підданство, країна постійного проживання)
про те, що йому (їй) встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми (рішення Мінсоцполітики від _____ 20__ р. № _____).

Пред'явник цієї довідки має права, передбачені статтею 16 Закону України "Про протидію торгівлі людьми".

Дата видачі _____ 20__ р.
М.П.

Довідка дійсна до _____ 20__ р.
М.П.

Строк дії статусу продовжений до _____ 20__ р. на підставі
М.П.

(найменування посади керівника
місцевої держадміністрації)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

М.П.

_____ 20__ р.

Зворотній бік

Пред'явник цієї довідки має право на:

- забезпечення особистої безпеки, поваги;
- безоплатне одержання інформації про свої права та можливості мовою, якою він володіє;
- безоплатне одержання медичної, психологічної, соціальної, правової допомоги;
- тимчасове розміщення в закладах для осіб, які постраждали від торгівлі людьми, на строк до трьох місяців;
- відшкодування моральної та матеріальної шкоди за рахунок осіб, які її заподіяли, у порядку, встановленому Цивільним кодексом України;
- отримання одноразової матеріальної допомоги;
- отримання допомоги у працевлаштуванні, реалізації права на освіту та професійну підготовку;
- безоплатне отримання послуг перекладача у разі, коли він не володіє українською або російською мовою;
- тимчасове перебування в Україні строком до трьох місяців або постійне проживання на території України у порядку, встановленому законодавством (для іноземців або осіб без громадянства).

Ця довідка є підставою для реєстрації особи в територіальному органі спеціально уповноваженого органу виконавчої влади з питань міграції за місцем проживання.

Надання допомоги пред'явникові цієї довідки не залежить від його звернення до правоохоронних органів та участі у кримінальному провадженні, а також наявності документа, що посвідчує особу.

Додаток 4**Пам'ятка для особи, яка постраждала від торгівлі людьми***

- Невідповідність умов праці або надання послуг обіцяним
- Обмеження у вільному пересуванні
- Заборона вільно спілкуватись з рідними
- Примушування до виконання роботи або надання послуг
- Застосування насильства або погроз
- Утримування заробітку або невиплата його взагалі
- Вилучення паспорта, інших документів
- Змушування виплачувати неіснуючі борги
- Змушування жебракувати або займатись протиправною діяльністю

* Якщо Вас стосується хоча б декілька пунктів – Ви є особою, що постраждала від торгівлі людьми.

ДЕРЖАВА ЗАХИЩАЄ ВАШЕ ПРАВО НА ДОПОМОГУ ТА ЗАХИСТ**ДЕРЖАВА ГАРАНТУЄ ДОПОМОГУ:**

- **медичну** (обстеження та лікування)
- **з надання притулку**
- **психологічну** (консультування, емоційна підтримка)
- **соціально-педагогічну** (відновлення соціальних зв'язків)
- **правову** (відновлення втрачених документів, юридичне консультування, складання позовних заяв про відшкодування моральної та матеріальної шкоди, представництво інтересів у суді тощо)
- **одноразову матеріальну**
- **у перекваліфікації або опануванні нової спеціальності**
- **у працевлаштуванні або започаткуванні власного бізнесу**
- **в отриманні освіти та поновленні навчання**
- **у поверненні до країни походження** (для іноземців та осіб без громадянства)
- **в отриманні компенсації за заподіяну моральну та матеріальну шкоду** (за цивільним позовом у судовому порядку)

*Якщо Вас стосується хоча б декілька пунктів, отримайте інформацію про можливість установавання Вам статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та надання необхідної допомоги.

(номер телефону відповідальної особи та місцезнаходження структурного підрозділу місцевої державної адміністрації, відповідального за проведення процедури встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми)

(номер телефону відповідальної особи та місцезнаходження підрозділу кримінальної поліції)

(лінія відрізу)

(П.І.Б. особи (його законного представника))

(підпис)

Додаток 5

Додаток 2
до Інструкції зі збору та
моніторингу статистичної
інформації щодо осіб, які
постраждали від торгівлі людьми
(пункт 3 розділу II)

ІНФОРМАЦІЯ
щодо осіб, які постраждали/потерпіли від торгівлі людьми*
(за квартал 20 року)

Область / район / місто	з них				з них	Загальна кількість дітей, які звернулися за допомогою до служб у справах дітей або були виявлені як діти, які постраждали від торгівлі людьми	з них		з них	з них	Загальна кількість осіб, які звернулися за допомогою або були виявлені органами поліції як особи, які потерпіли від торгівлі людьми	з них				з них			
	жінки	чоловіків	хлопчиків	дівчаток			громадян України	іноземців та осіб без громадянства				жінки	чоловіків	хлопчиків	дівчаток		громадян України	іноземців та осіб без громадянства	внутрішньо переміщених осіб
3					10	11	2	13	14	15	16	17	8	9	0	1	2	3	4

* Таблиця не є накопичувальною, заповнюється лише за один квартал.

ЗАЯВА
про сприяння поверненню дитини
відповідно до Конвенції
про цивільно-правові аспекти
міжнародного викрадення дітей

Запитуючий центральний орган або Запитуваний центральний орган заявник
(фізична або юридична особа)

Стосовно _____
(прізвище, ім'я та по батькові дитини)
яка досягне 16-річного віку _____ 20__ року.

I. Інформація про дитину та її батьків

1. Дитина

Прізвище, ім'я та по батькові _____
Дата народження _____
Місце народження _____

(місто, село (селище), район, область, держава)

Місце постійного проживання до незаконного вивезення (переміщення)

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Опис зовнішності (у разі наявності додається фотокартка)

2. Мати

Прізвище, ім'я та по батькові _____
Дата народження _____
Місце народження _____

(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____

Посада та місце роботи _____

Місце постійного проживання _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

3. Батько

Прізвище, ім'я та по батькові _____
Дата народження _____
Місце народження _____

(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____

Посада та місце роботи _____

Місце постійного проживання _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

4. Дата і місце реєстрації шлюбу батьків _____

II. Інформація про заявника (фізичну або юридичну особу), який здійснював опіку (піклування) до вивезення (переміщення) дитини

5. Прізвище, ім'я та по батькові _____
Громадянство заявника (фізичної особи) _____
Посада та місце роботи заявника (фізичної особи) _____

Місце постійного проживання _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Найменування та адреса заявника (юридичної особи) _____

Рішення відповідного органу, на підставі якого здійснюється опіка (піклування)

Прізвище, ім'я, по батькові та адреса представника заявника (фізичної або юридичної особи) _____

III. Інформація про можливе місцезнаходження дитини

6. Відомості про особу, яка ймовірно незаконно вивезла (перемістила) або утримує дитину, та родинні відносини з дитиною

Прізвище, ім'я та по батькові _____

Дата і місце народження _____
(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____
Посада та місце роботи _____
Останнє відоме місце проживання (перебування) _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Опис зовнішності (у разі наявності додається фотокартка) _____

7. Адреса, за якою ймовірно перебуває дитина _____

8. Перелік осіб, які можуть надати додаткову інформацію про місцезнаходження

дитини _____
 (прізвище, ім'я та по батькові, адреса, номер телефону)

IV. Дата, час, місце та обставини незаконного вивезення (переміщення) або утримування

V. Виклад фактичних обставин та законних підстав, на яких ґрунтується заява

VI. Інформація про розгляд судом питання щодо місця проживання, порядку виховання дитини, спілкування з нею або встановлення опіки (піклування) над дитиною

VII. Інформація про особу, якій необхідно передати дитину

Прізвище, ім'я та по батькові _____

Дата і місце народження _____
 (місто, село (селище), район, область, держава)

Місце постійного проживання _____

Номер телефону _____

Умови, які можуть бути запропоновані під час передачі дитини

VIII. Інша інформація

IX. Перелік документів, що додаються

Я _____
 (прізвище, ім'я та по батькові заявника (фізичної особи))

(найменування заявника (юридичної особи))

уповноважую центральний орган і його представників діяти від мого імені та
вчиняти всі необхідні дії, пов'язані з поверненням дитини

(дата складення заяви)

(найменування населеного пункту)

Підпис заявника _____

Підпис керівника юридичної особи _____

М.П.

Відбиток печатки запитуючого центрального органу

ЗАЯВА
про забезпечення реалізації права доступу до дитини
відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти
міжнародного викрадення дітей

Запитуючий центральний орган чи Запитуваний центральний орган заявник (фізична або юридична особа)

Стосовно _____,
(прізвище, ім'я та по батькові дитини)
 яка досягне 16-річного віку _____ 20__ року.

I. Інформація про дитину та її батьків

1. Дитина

Прізвище, ім'я та по батькові _____
 Дата народження _____
 Місце народження _____
(місто, село (селище), район, область, держава)
 Місце постійного проживання до незаконного вивезення (переміщення)

Документ, який посвідчує особу (назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Опис зовнішності (у разі наявності додається фотокартка)

2. Мати

Прізвище, ім'я та по батькові _____
 Дата народження _____
 Місце народження _____
(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____
 Посада та місце роботи _____
 Місце постійного проживання _____
 Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

3. Батько

Прізвище, ім'я та по батькові _____
 Дата народження _____
 Місце народження _____
(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____
 Посада та місце роботи _____
 Місце постійного проживання _____
 Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

4. Дата і місце реєстрації шлюбу батьків _____

II. Інформація про заявника (фізичну або юридичну особу), який здійснював опіку (піклування) до вивезення (переміщення) дитини

5. Прізвище, ім'я та по батькові _____

Громадянство заявника (фізичної особи) _____

Посада та місце роботи заявника (фізичної особи) _____

Місце постійного проживання _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Найменування та адреса заявника (юридичної особи) _____

Рішення відповідного органу, на підставі якого здійснюється опіка (піклування) _____

Прізвище, ім'я, по батькові та адреса представника заявника (фізичної або юридичної особи) _____

III. Інформація про можливе місцезнаходження дитини

6. Відомості про особу, яка ймовірно заважає або відмовила у доступі до дитини

Прізвище, ім'я та по батькові _____

Дата і місце народження _____
(місто, село (селище), район, область, держава)

Громадянство _____

Посада та місце роботи _____

Останнє відоме місце проживання (перебування) _____

Документ, який посвідчує особу _____
(назва, серія, номер, яким органом і коли виданий)

Опис зовнішності (у разі наявності додається фотокартка) _____

7. Адреса, за якою ймовірно перебуває дитина _____

8. Перелік осіб, які можуть подати додаткову інформацію про місцезнаходження дитини _____

(прізвище, ім'я та по батькові, адреса, номер телефону)

IV. Обставини, що перешкоджають реалізації права доступу до дитини

V. Виклад фактичних обставин та законних підстав, на яких ґрунтується заява

VI. Інформація про розгляд судом питання щодо місця проживання, порядку виховання дитини, спілкування з нею або опіки (піклування) над дитиною

VII. Пропозиції щодо погодження умов для забезпечення реалізації права доступу до дитини

VIII. Інша інформація

X. Список документів, що додаються

Я _____
(прізвище, ім'я, по батькові заявника (фізичної особи))

(найменування заявника (юридичної особи))

уповноважую центральний орган і його представників діяти від мого імені та
вчиняти всі необхідні дії, пов'язані із забезпеченням реалізації права доступу до дитини

(дата складення заяви)

(найменування населеного пункту)

Підпис заявника _____

Підпис керівника юридичної особи _____

М.П.

Відбиток печатки запитуючого центрального органу

ПОСОЛЬСТВО УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ
АВСТРІЯ

ЗАЯВА-АНКЕТА № _____
про оформлення посвідчення особи на повернення в
Україну

фото
35x45 мм

Цю частину заповнювати великими друкованими літерами

Прізвище (українською мовою)

(латиницею)

Ім'я (українською мовою)

(латиницею)

По батькові

Стать

жін. чол.
(потрібно позначити)

Дата народження: число місяць рік

Місце народження:

держава

область

район/місто

селище/село

Відомості про дітей, що вносяться до посвідчення:

	Прізвище	Ім'я	По батькові	Дата народження
укр.				
лат.				
укр.				
лат.				
укр.				
лат.				

Фотокартки дітей (подаються при досягненні дітьми 5 років)

1. 2. 3.

Прочу видати мені посвідчення особи на повернення в Україну у зв'язку тим, що під час мого перебування на території Австрії мною було втрачено

(назва паспортного документа, номер, дата, орган видачі)

Прибув (ла) на територію Австрії (вказати дату в'їзду) з метою

(вказується мета перебування на території держави)

На території Австрії перебуваю за адресою:

тел. _____

На території України зареєстрований (вказати адресу): _____

тел. _____

Маю в наявності такі документи: _____

« ____ » _____ 200__ р.

Підпис заявника (законного представника)

Анкету прийняв « ____ » _____ 200__ р.

(підпис, прізвище, посада)

Оформлено та видано посвідчення особи на повернення в Україну:

№ _____ від _____

Консульський збір у розмірі _____ стягнуто.

Посвідчення видане без стягнення консульського збору на підставі: _____

(вказується підстава для звільнення від сплати консульського збору)

Посвідчення особи на повернення в Україну одержав:

« ____ » _____ 200__ р.

(підпис заявника)

Нормативно-правові акти щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми:

- Конституція України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Кримінальний кодекс України;
- Кодекс про адміністративні правопорушення;
- Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію»;
- Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII «Про оперативно-розшукову діяльність»;
- Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми»;
- Закон України від 16 липня 1999 року № 1007-XIV «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині»;
- Закон України від 20 листопада 2003 року № 1296-IV «Про захист суспільної моралі»;
- Закон України від 03 квітня 2003 року № 716-IV «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі людьми, дитячої проституції і дитячої порнографії»
- Закон України від 10 листопада 2015 року № 771-VIII «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рекомендацій Європейського Союзу з виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно уточнення підслідності органів досудового розслідування»;
- Закон України від 21 січня 1994 року № 3857-XII «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України»;
- Закон України від 07 червня 2001 року № 2491-III «Про імміграцію»;
- Закон України від 08 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;
- Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2012 року № 303 «Про затвердження Положення про створення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 року № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;
- Постанова Кабінету Міністрів України від 25 липня 2012 року № 660 «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 27 травня 2013 року № 437 «Питання видачі, продовження дії та анулювання дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012 року № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання» та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2016 року № 453;

Постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2011 року № 567 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2012 року № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України»;

Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 жовтня 2015 року № 1053-р «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року»;

Наказ Міністерства соціальної політики України від 18 червня 2012 року № 366 «Про затвердження форм заяв про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, журналу реєстрації заяв осіб, які мають намір отримати статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, розписки про нерозголошення відомостей, облікової картки особи, яка вважає себе постраждалою від торгівлі людьми, журналу реєстрації видачі довідок про встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»;

Наказ Міністерства соціальної політики України від 14 вересня 2012 року № 578 «Про затвердження форм оцінки потреб особи, яка постраждала від торгівлі людьми; плану реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми; обліку осіб, які постраждали від торгівлі людьми; звіту щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми».

Міжнародно-правові акти щодо боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми:

Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р.

Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів від 24.11.1983 р.

Конвенція Ради Європи про заходи щодо торгівлі людьми від 16.05.2005 р. набула чинності для України 01.03.2011 р.

Конвенція Організації Об'єднаних націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми особливо жінками і дітьми і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю)

Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 р.

Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. схваленою резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 р. Ратифіковано Постановою Верховної Ради України від 27.02.1991 р.

Угода про співробітництво держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі з торгівлею людьми, органами й тканинами людини від 25.11.2005 р. Ратифікована Україною 16.10.2012 р.

Угода про співробітництво міністерств внутрішніх справ (поліції) держав - учасниць Співдружності Незалежних держав у боротьбі із торгівлею людьми від 17.09.2010 р.

Рекомендації Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи:

«Про сексуальну експлуатацію, порнографію і проституцію, а також торгівлю дітьми та підлітками» від 09.09.1991 р.

«Про залякування свідків та право на захист» 1997 р.

«Про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації» 2000 р.;

«Про захист дітей від сексуальної експлуатації» 2001 р.;

«Про захист жінок від насильства» 2002 р.

«Стосовно положення потерпілого в межах кримінального права і кримінального процесу» від 28.06.1985 р.

Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи:

«Про торгівлю жінками та примусову проституцію у державах - членах Ради Європи» 1997 р.

«Про насильство по відношенню до жінок в Європі» 2000 р.

«Про кампанію проти торгівлі жінками» 2003 р.

«Про міграцію, пов'язану з торгівлею жінками та проституцією» 2003 р.

«Про торгівлю органами в Європі» 2003 р.

«Про домашнє рабство: прислуга, особи «au pair» та придбані дружини» 2004 р.